Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΌΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 10ης Μαΐου 2012 *

«Παράβαση κράτους μέλους — Οδηγία 2004/18/ΕΚ — Διαδικασίες συνάψεως δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών — Δημόσια σύμβαση για την προμήθεια, εγκατάσταση και συντήρηση αυτόματων μηχανημάτων ζεστών ροφημάτων και για την προμήθεια τσαγιού, καφέ και λοιπών συστατικών — Άρθρο 23, παράγραφοι 6 και 8 — Τεχνικές προδιαγραφές — Άρθρο 26 — Όροι εκτελέσεως της συμβάσεως — Άρθρο 53, παράγραφος 1 — Κριτήρια αναθέσεως της συμβάσεως — Πλέον συμφέρουσα από οικονομικής απόψεως προσφορά — Προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας που διακινούνται στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών — Χρήση σημάτων πιστοποιήσεως στο πλαίσιο του καθορισμού των τεχνικών προδιαγραφών και των κριτηρίων αναθέσεως — Άρθρο 39, παράγραφος 2 — Έννοια του όρου "συμπληρωματικές πληροφορίες" — Αρχές που διέπουν τη σύναψη των συμβάσεων — Αρχή της διαφάνειας — Άρθρο 44, παράγραφος 2, και άρθρο 48 — Έλεγχος της καταλληλότητας και επιλογή των συμμετεχόντων — Ελάχιστα επίπεδα τεχνικών ή επαγγελματικών ικανοτήτων — Τήρηση "κριτηρίων που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων"»

Στην υπόθεση C-368/10,

με αντικείμενο προσφυγή του άρθρου 226 ΕΚ λόγω παραβάσεως, η οποία ασκήθηκε στις 22 Ιουλίου 2010,

**Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, εκπροσωπούμενη από τους C. Zadra και F. Wilman, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

**Βασιλείου των Κάτω Χωρών**, εκπροσωπούμενου από τις C. Wissels και M. de Ree,

καθού,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, πρόεδρο τμήματος, R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, Γ. Αρέστη και D. Šváby (εισηγητή), δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 26ης Οκτωβρίου 2011,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 15ης Δεκεμβρίου 2011,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Με το δικόγραφο της προσφυγής της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι επειδή στο πλαίσιο διαγωνισμού για τη σύναψη δημόσιας συμβάσεως με αντικείμενο την προμήθεια και τη λειτουργία αυτόματων μηχανημάτων, η προκήρυξη του οποίου δημοσιεύτηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* στις 16 Αυγούστου 2008, η επαρχία Noord-Holland

— έκανε χρήση, στο πλαίσιο των τεχνικών προδιαγραφών, των σημάτων πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR και EKO ή τουλάχιστον σημάτων πιστοποιήσεως στηριζόμενων σε παρόμοια ή πανομοιότυπα κριτήρια χορηγήσεως,

— προέβλεψε, για τον έλεγχο της ικανότητας των ενδιαφερόμενων επιχειρηματιών, την εφαρμογή κριτηρίων και την προσκόμιση πιστοποιητικών σχετικά με τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων, και

— χρησιμοποίησε, κατά τον καθορισμό ορισμένων κριτηρίων αναθέσεως, τα σήματα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR και/ή EKO ή τουλάχιστον σήματα πιστοποιήσεως στηριζόμενα στα ίδια κριτήρια χορηγήσεως,

το Βασίλειο των Κάτω Χωρών παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει αντιστοίχως από το άρθρο 23, παράγραφοι 6 και 8, από το άρθρο 2, το άρθρο 44, παράγραφος 2, και το άρθρο 48, παράγραφοι 1 και 2, καθώς και από το άρθρο 53, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (ΕΕ L 134, σ. 114, και διορθωτικό, ΕΕ 2004, L 351, σ. 44), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1422/2007 της Επιτροπής, της 4ης Δεκεμβρίου 2007 (ΕΕ L 317, σ. 34, στο εξής: οδηγία 2004/18).

### I – Το νομικό πλαίσιο

2 Η οδηγία 2004/18 περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες αιτιολογικές σκέψεις:

«(2) Η ανάθεση των συμβάσεων που συνάπτονται στα κράτη μέλη για λογαριασμό του κράτους, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης ή περιφερειακής διοίκησης και άλλων οργανισμών δημοσίου δικαίου, υπόκειται στην τήρηση των αρχών της συνθήκης, ιδίως στην αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, στην αρχή της ελευθερίας της εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, καθώς και στις αρχές που απορρέουν από αυτές, όπως η αρχή της ίσης μεταχείρισης, η αρχή της αποφυγής των διακρίσεων, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η αρχή της αναλογικότητας και η αρχή της διαφάνειας. Εντούτοις, για δημόσιες συμβάσεις που υπερβαίνουν κάποια αξία, είναι σκόπιμο να εκπονούνται διατάξεις κοινοτικού συντονισμού των εθνικών διαδικασιών για τη σύναψη αυτών των συμβάσεων, οι οποίες να βασίζονται σε αυτές τις αρχές προκειμένου να διασφαλίζουν τα αποτελέσματά τους και να εγγυώνται το άνοιγμα των δημοσίων συμβάσεων στον ανταγωνισμό. Συνεπώς, αυτές οι διατάξεις συντονισμού θα πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές που αναφέρονται ανωτέρω καθώς και σύμφωνα με τους άλλους κανόνες της συνθήκης.

[...]

(5) Σύμφωνα με το άρθρο 6 της Συνθήκης [ΕΚ, στο οποίο αντιστοιχεί το άρθρο 11 ΣΛΕΕ], οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να εντάσσονται στον καθορισμό και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών και δράσεων που αναφέρονται στο άρθρο 3 της Συνθήκης [ΕΚ, στο οποίο αντιστοιχούν, κατ' ουσίαν, τα άρθρα 3, 6 και 8 ΣΛΕΕ], ιδίως προκειμένου να προωθείται η αειφόρος ανάπτυξη. Ως εκ τούτου, η παρούσα οδηγία διευκρινίζει με ποιο τρόπο οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, ενώ ταυτόχρονα εγγυάται στις αρχές αυτές τη δυνατότητα να επιτυγχάνουν, για τις συμβάσεις τους, την καλύτερη σχέση ποιότητας/τιμής.

[...]

(29) Οι τεχνικές προδιαγραφές που καθορίζονται από τους αγοραστές του δημοσίου θα πρέπει να επιτρέπουν το άνοιγμα των δημοσίων συμβάσεων στον ανταγωνισμό. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να είναι δυνατή η υποβολή προσφορών που αντικατοπτρίζουν την ποικιλία των τεχνικών λύσεων. Προς τούτο, αφενός, οι τεχνικές προδιαγραφές πρέπει να μπορούν να ορίζονται ως προς τις επιδόσεις και τις λειτουργικές απαιτήσεις και, αφετέρου, σε περίπτωση αναφοράς στο ευρωπαϊκό πρότυπο ή, ελλείψει αυτού, στο εθνικό πρότυπο, πρέπει να εξετάζονται από τις αναθέτουσες αρχές προσφορές βασιζόμενες σε άλλες ισοδύναμες λύσεις. Προκειμένου να αποδεικνύουν την ισοδυναμία, οι προσφέροντες θα πρέπει να μπορούν να χρησιμοποιούν κάθε αποδεικτικό μέσο. Οι αναθέτουσες αρχές πρέπει να είναι σε θέση να αιτιολογούν τυχόν απόφασή τους για τη μη ύπαρξη ισοδυναμίας σε συγκεκριμένη περίπτωση. Οι αναθέτουσες αρχές που επιθυμούν να ορίσουν περιβαλλοντικές ανάγκες μεταξύ των τεχνικών προδιαγραφών δεδομένης σύμβασης μπορούν να προβλέπουν τα συγκεκριμένα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, όπως συγκεκριμένη μέθοδο παραγωγής, και/ή ειδικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις ομάδων προϊόντων ή υπηρεσιών. Μπορούν, αλλά δεν είναι υποχρεωμένες, να χρησιμοποιούν τις κατάλληλες προδιαγραφές που καθορίζουν τα οικολογικά σήματα, όπως το ευρωπαϊκό, το (πολυ)εθνικό ή οποιοδήποτε άλλο οικολογικό σήμα, εάν οι απαιτήσεις για το σήμα αναπτύσσονται και υιοθετούνται βάσει επιστημονικής πληροφόρησης μέσω μιας διαδικασίας στην οποία έχουν δικαίωμα συμμετοχής τα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι κυβερνητικοί οργανισμοί, οι καταναλωτές, οι κατασκευαστές, οι διανομείς ή οι περιβαλλοντικές οργανώσεις, και εάν το σήμα είναι προσιτό και διαθέσιμο για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. […] Οι τεχνικές προδιαγραφές θα πρέπει να αναφέρονται σαφώς ούτως ώστε όλοι οι προσφέροντες να γνωρίζουν τι καλύπτουν οι απαιτήσεις που θεσπίζουν οι αναθέτουσες αρχές.

[...]

(33) Οι όροι εκτέλεσης μιας σύμβασης συνάδουν με την παρούσα οδηγία, εφόσον δεν εισάγουν άμεσα ή έμμεσα διακρίσεις και αναγγέλλονται στην προκήρυξη διαγωνισμού ή στη συγγραφή υποχρεώσεων. Μπορούν, μεταξύ άλλων, να έχουν ως αντικείμενο την ενθάρρυνση της επιτόπιας επαγγελματικής κατάρτισης, τη χρησιμοποίηση ατόμων με ιδιαίτερες δυσκολίες ένταξης, την καταπολέμηση της ανεργίας ή την προστασία του περιβάλλοντος. Παραδείγματος χάριν, μπορούν να αναφέρονται, μεταξύ άλλων, οι ισχύουσες για την εκτέλεση της σύμβασης υποχρεώσεις πρόσληψης μακροχρόνια ανέργων ή ανάληψης δραστηριοτήτων κατάρτισης για τους άνεργους ή τους νέους, ουσιαστικής τήρησης των διατάξεων των θεμελιωδών συμβάσεων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) στην περίπτωση κατά την οποία δεν έχουν μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο, και πρόσληψης ενός αριθμού ατόμων με ειδικές ανάγκες που υπερβαίνει εκείνον που επιβάλλει η εθνική νομοθεσία.

Προκειμένου να εξασφαλίζεται ο σεβασμός της αρχής της ίσης μεταχείρισης κατά τη διάρκεια της ανάθεσης των συμβάσεων, ενδείκνυται να προβλεφθεί η παγιωμένη βάσει νομολογίας υποχρέωση να διασφαλίζεται η απαραίτητη διαφάνεια ώστε να επιτρέπεται σε κάθε προσφέροντα να ενημερώνεται σε λογικά πλαίσια για τα κριτήρια και τους τρόπους που θα εφαρμόζονται για τον προσδιορισμό της από οικονομική άποψη πλέον συμφέρουσας προσφοράς. Εναπόκειται, συνεπώς, στις αναθέτουσες αρχές να

αναφέρουν τα κριτήρια ανάθεσης καθώς και τη σχετική στάθμιση που δίνεται σε καθένα από αυτά τα κριτήρια, και τούτο εγκαίρως ώστε οι προσφέροντες να την γνωρίζουν για την κατάρτιση των προσφορών τους. [...]

[...]

(39) Ο έλεγχος της καταλληλότητας [των διαγωνιζομένων] και η επιλογή τους θα πρέπει να γίνονται υπό συνθήκες διαφάνειας. Προς τούτο, είναι σκόπιμο να αναφέρονται τα κριτήρια, τα οποία δεν θα εισάγουν διακρίσεις, και τα οποία θα μπορούν να χρησιμοποιούν οι αναθέτουσες αρχές προκειμένου να επιλέγουν τους ανταγωνιζόμενους καθώς και τα μέσα τα οποία μπορούν να χρησιμοποιούν οι οικονομικοί φορείς για να αποδεικνύουν ότι πληρούν τα κριτήρια αυτά. Με αυτό το πνεύμα διαφάνειας, η αναθέτουσα αρχή θα πρέπει να αναφέρει, κατά την προκήρυξη μίας σύμβασης, τα κριτήρια επιλογής που θα χρησιμοποιήσει για την επιλογή, καθώς και το επίπεδο ειδικών ικανοτήτων που απαιτεί ενδεχομένως από τους οικονομικούς φορείς για να τους δεχθεί στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης.

[...]

(46) Η ανάθεση της σύμβασης θα πρέπει να πραγματοποιείται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων που εξασφαλίζουν την τήρηση της αρχής της διαφάνειας, της αρχής της αποφυγής των διακρίσεων και της αρχής της ίσης μεταχείρισης και εγγυώνται την αξιολόγηση των προσφορών υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού. Συνεπώς, ενδείκνυται να γίνεται δεκτή η εφαρμογή δύο μόνο κριτηρίων ανάθεσης, ήτοι των κριτηρίων της "χαμηλότερης τιμής" και της "πλέον συμφέρουσας από οικονομική άποψη προσφοράς".

Όταν οι αναθέτουσες αρχές επιλέγουν να αναθέσουν τη σύμβαση στην πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά, αξιολογούν τις προσφορές προκειμένου να προσδιορίσουν εκείνη που παρουσιάζει την καλύτερη σχέση ποιότητας/τιμής. Για τον σκοπό αυτόν, καθορίζουν τα οικονομικά και ποιοτικά κριτήρια τα οποία, στο σύνολό τους, πρέπει να επιτρέπουν τον προσδιορισμό της πλέον συμφέρουσας από οικονομική άποψη προσφοράς για την αναθέτουσα αρχή. Ο καθορισμός αυτών των κριτηρίων είναι συνάρτηση του αντικειμένου της σύμβασης, στο μέτρο που τα κριτήρια αυτά πρέπει να επιτρέπουν την αξιολόγηση του επιπέδου επίδοσης που παρουσιάζεται από κάθε προσφορά σε σχέση με το αντικείμενο της σύμβασης, όπως αυτό ορίζεται στις τεχνικές προδιαγραφές, καθώς και τη μέτρηση της σχέσης ποιότητας/τιμής κάθε προσφοράς.

Για τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης, τα κριτήρια ανάθεσης θα πρέπει να επιτρέπουν τη σύγκριση των προσφορών και την αντικειμενική αξιολόγησή τους. Εάν πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις, τα οικονομικά και ποιοτικά κριτήρια ανάθεσης, όπως εκείνα που αφορούν την ικανοποίηση των περιβαλλοντικών απαιτήσεων, μπορούν να επιτρέπουν στην αναθέτουσα αρχή να ικανοποιήσει τις ανάγκες του σχετικού δημόσιου φορέα, όπως αυτές εκφράζονται στις προδιαγραφές της αγοράς. Με βάση τις ίδιες αυτές προϋποθέσεις, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να χρησιμοποιεί κριτήρια που αποβλέπουν στην ικανοποίηση κοινωνικών απαιτήσεων που ανταποκρίνονται ιδίως στις οριζόμενες στις προδιαγραφές της αγοράς ανάγκες κατηγοριών πληθυσμού, οι οποίες μειονεκτούν ιδιαιτέρως και στις οποίες ανήκουν οι δικαιούχοι/χρήστες των έργων, προμηθειών [ή] υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της σύμβασης.»

3 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/18, οι δημόσιες συμβάσεις προμηθειών είναι δημόσιες συμβάσεις άλλες από αυτές που αναφέρονται στο στοιχείο β' της ίδιας παραγράφου, οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την αγορά, τη χρηματοδοτική μίσθωση, τη μίσθωση ή τη μίσθωση-πώληση, με ή χωρίς δικαίωμα αγοράς, προϊόντων, ενώ όποια δημόσια σύμβαση έχει ως αντικείμενο την προμήθεια προϊόντων και καλύπτει, παρεμπιπτόντως, εργασίες τοποθέτησης και εγκατάστασης λογίζεται ως δημόσια σύμβαση προμηθειών. Κατά το άρθρο 7 αυτής, η οδηγία εφαρμόζεται σε δημόσια σύμβαση αυτού του περιεχομένου, εκτός εάν η σύμβαση αυτή εμπίπτει στον τομέα της άμυνας ή συνάπτεται από κεντρική αρχή προμηθειών, και της οποίας η εκτιμώμενη αξία εκτός φόρου προστιθέμενης αξίας, στην

περίπτωση συμβάσεων συναπτόμενων από αναθέτουσες αρχές που δεν κατονομάζονται στο παράρτημα IV της εν λόγω οδηγίας, είναι ίση ή ανώτερη των 206 000 ευρώ. Το παράρτημα αυτό, όσον αφορά το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, δεν κάνει μνεία των επαρχιών.

4 Το άρθρο 2 της οδηγίας 2004/18 ορίζει τα εξής:

«Αρχές που διέπουν τη σύναψη συμβάσεων

Οι αναθέτουσες αρχές αντιμετωπίζουν τους οικονομικούς φορείς ισότιμα και χωρίς διακρίσεις και ενεργούν με διαφάνεια.»

5 Το παράρτημα VI, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/18 ορίζει την «τεχνική προδιαγραφή», εφόσον πρόκειται για δημόσιες συμβάσεις προμηθειών, ως την «προδιαγραφή που περιέχεται σε έγγραφο το οποίο προσδιορίζει τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος […], όπως τα επίπεδα ποιότητας, τα επίπεδα της περιβαλλοντικής επίδοσης, ο σχεδιασμός για όλες τις χρήσεις […], και η αξιολόγηση της συμμόρφωσης, της καταλληλότητας, της χρήσης του προϊόντος, της ασφάλειας ή των διαστάσεών του, συμπεριλαμβανομένων των απαιτήσεων που ισχύουν για το προϊόν όσον αφορά την ονομασία πώλησης, την ορολογία, τα σύμβολα, τις δοκιμές και μεθόδους δοκιμών, τη συσκευασία, τη σήμανση και την επίθεση ετικετών, τις οδηγίες για τους χρήστες, τις διαδικασίες και μεθόδους παραγωγής, καθώς και τις διαδικασίες αξιολόγησης της συμμόρφωσης».

6 Το άρθρο 23 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Οι τεχνικές προδιαγραφές, όπως ορίζονται στο σημείο 1 του παραρτήματος VI, αναφέρονται στα έγγραφα της σύμβασης […]

2. Οι τεχνικές προδιαγραφές εξασφαλίζουν ισότιμη πρόσβαση στους προσφέροντες και δεν έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αδικαιολόγητων φραγμών στο άνοιγμα των δημοσίων συμβάσεων στον ανταγωνισμό.

3. [...] οι τεχνικές προδιαγραφές πρέπει να διατυπώνονται:

[...]

β) είτε με αναφορά σε επιδόσεις ή λειτουργικές απαιτήσεις· αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά. Πρέπει ωστόσο να είναι αρκετά ακριβείς ώστε να επιτρέπουν στους προσφέροντες να προσδιορίζουν το αντικείμενο της σύμβασης και στις αναθέτουσες αρχές να αναθέτουν τη σύμβαση·

[...]

6. Όταν οι αναθέτουσες αρχές ορίζουν τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά με όρους επιδόσεων ή λειτουργικών απαιτήσεων, όπως αναφέρονται στην παράγραφο 3, στοιχείο β', μπορούν να χρησιμοποιούν τις λεπτομερείς προδιαγραφές ή, εφόσον χρειάζεται, τμήματα των λεπτομερών προδιαγραφών, όπως καθορίζονται από τα ευρωπαϊκά, (πολυ)εθνικά οικολογικά σήματα ή από οποιοδήποτε άλλο οικολογικό σήμα, υπό την προϋπόθεση ότι:

— είναι ενδεδειγμένες για τον καθορισμό των χαρακτηριστικών των προμηθειών ή των υπηρεσιών, που αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης,

— οι απαιτήσεις του σήματος διαμορφώνονται βάσει επιστημονικών στοιχείων,

— τα οικολογικά σήματα υιοθετούνται με διαδικασία στην οποία έχουν δικαίωμα συμμετοχής όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι κυβερνητικοί οργανισμοί, οι καταναλωτές, οι κατασκευαστές, οι διανομείς και οι περιβαλλοντικές οργανώσεις,

— και είναι προσιτά σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να αναφέρουν ότι τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που φέρουν το οικολογικό σήμα τεκμαίρεται ότι πληρούν τις τεχνικές προδιαγραφές που ορίζει η συγγραφή υποχρεώσεων· πρέπει να αποδέχονται οποιοδήποτε άλλο κατάλληλο αποδεικτικό μέσο, όπως τον τεχνικό φάκελο του κατασκευαστή ή την έκθεση δοκιμών από αναγνωρισμένο οργανισμό.

[...]

8. Οι τεχνικές προδιαγραφές, εκτός εάν αυτό δικαιολογείται από το αντικείμενο της σύμβασης, δεν μπορούν να κάνουν μνεία συγκεκριμένης κατασκευής ή προέλευσης ή ιδιαίτερων μεθόδων κατασκευής ούτε να κάνουν αναφορά σε σήμα, δίπλωμα ευρεσιτεχνίας ή τύπο καθώς και σε συγκεκριμένη καταγωγή ή παραγωγή, που θα είχε ως αποτέλεσμα να ευνοούνται ή να αποκλείονται ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένα προϊόντα. Η εν λόγω μνεία ή παραπομπή επιτρέπεται, κατ' εξαίρεση, όταν δεν είναι δυνατόν να γίνεται αρκούντως ακριβής και κατανοητή περιγραφή του αντικειμένου της σύμβασης κατ' εφαρμογή των παραγράφων 3 και 4· η μνεία ή η παραπομπή αυτή πρέπει να συνοδεύονται από τους όρους "ή ισοδύναμο".»

7 Το άρθρο 26 της οδηγίας 2004/18 έχει ως εξής:

«Όροι εκτέλεσης της σύμβασης

Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να επιβάλλουν ειδικούς όρους σχετικά με την εκτέλεση της σύμβασης, με την προϋπόθεση ότι οι όροι αυτοί είναι συμβατοί με το κοινοτικό δίκαιο και ότι επισημαίνονται στην προκήρυξη διαγωνισμού ή στη συγγραφή υποχρεώσεων. Οι όροι που επιβάλλονται σχετικά με την εκτέλεση μιας σύμβασης μπορούν να αφορούν ιδίως κοινωνικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους.»

8 Το άρθρο 39, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«Οι συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με τη συγγραφή υποχρεώσεων και τα συμπληρωματικά έγγραφα γνωστοποιούνται από τις αναθέτουσες αρχές ή τις αρμόδιες υπηρεσίες το αργότερο έξι ημέρες πριν από την εκπνοή της προθεσμίας που έχει ορισθεί για την παραλαβή των προσφορών, εφόσον έχουν ζητηθεί εμπρόθεσμα.»

9 Το άρθρο 44 της οδηγίας 2004/18, επιγραφόμενο «Έλεγχος της καταλληλότητας, επιλογή των συμμετεχόντων και ανάθεση των συμβάσεων», ορίζει, στην παράγραφο 1 αυτού, ότι οι αναθέτουσες αρχές, αφού προβούν στον έλεγχο της καταλληλότητας των μη αποκλεισμένων διαγωνιζομένων βάσει κριτηρίων συνδεόμενων, ιδίως, με τις επαγγελματικές και τεχνικές γνώσεις ή ικανότητες που μνημονεύονται στο άρθρο 48 αυτής, λαμβάνουν την απόφαση περί αναθέσεως βασιζόμενες στα κριτήρια που απαριθμούνται, κατά βάση, στο άρθρο 53 της οδηγίας αυτής. Κατά το άρθρο 44, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας:

«Οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να απαιτούν τα ελάχιστα επίπεδα ικανοτήτων, σύμφωνα με τα άρθρα 47 και 48, τα οποία πρέπει να καλύπτουν οι υποψήφιοι και οι προσφέροντες.

Η έκταση των πληροφοριών που αναφέρονται στα άρθρα 47 και 48 καθώς και το ελάχιστο επίπεδο ικανοτήτων που απαιτείται για μια δεδομένη σύμβαση, πρέπει να είναι συνδεδεμένα και ανάλογα προς το αντικείμενο της σύμβασης.

[...]»

10 Το άρθρο 48 της οδηγίας 2004/18, επιγραφόμενο «Τεχνικές ή/και επαγγελματικές ικανότητες», ορίζει τα εξής στην παράγραφο 1:

«Οι τεχνικές ή/και επαγγελματικές ικανότητες των οικονομικών φορέων αξιολογούνται και ελέγχονται σύμφωνα με τις παραγράφους 2 και 3.»

11 Κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, οι τεχνικές ικανότητες των οικονομικών φορέων μπορούν να αποδεικνύονται με έναν ή περισσότερους από τους απαριθμούμενους στη διάταξη αυτή τρόπους, ανάλογα με τη φύση, την ποσότητα ή τη σπουδαιότητα και τη χρήση των έργων, των προμηθειών, ή των υπηρεσιών. Όσον αφορά τις δημόσιες συμβάσεις προμηθειών, τα σημεία α′, περίπτωση ii, β′ έως δ′ και ι′, της εν λόγω διατάξεως μνημονεύουν τα ακόλουθα στοιχεία:

— την υποβολή καταλόγου των κυριότερων παραδόσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά την προηγούμενη τριετία,

— τη μνεία του τεχνικού προσωπικού ή των τεχνικών υπηρεσιών, που ενδεχομένως δεν ανήκουν στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση, ιδίως των υπευθύνων για τον έλεγχο της ποιότητας,

— την περιγραφή του τεχνικού εξοπλισμού, των μέτρων που λαμβάνει ο προμηθευτής για την εξασφάλιση της ποιότητας και του εξοπλισμού μελέτης και έρευνας της επιχειρήσεώς του,

— εάν τα παραδοτέα προϊόντα είναι σύνθετα ή, κατ' εξαίρεση, πρέπει να ανταποκρίνονται σε κάποιον ιδιαίτερο σκοπό, τον έλεγχο που διενεργείται από ή για την αναθέτουσα αρχή ο οποίος αφορά το παραγωγικό δυναμικό του προμηθευτή και, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, τα μέσα μελέτης και έρευνας που αυτός διαθέτει καθώς και τα μέτρα που λαμβάνει για τον έλεγχο της ποιότητας, και

— όσον αφορά τα παραδοτέα προϊόντα, δείγματα, περιγραφή ή φωτογραφίες ή πιστοποιητικά με τα οποία βεβαιώνεται ότι τα προϊόντα πληρούν ορισμένες προδιαγραφές ή ορισμένα πρότυπα.

12 Κατά την παράγραφο 6 του εν λόγω άρθρο 48, η αναθέτουσα αρχή διευκρινίζει, στην προκήρυξη του διαγωνισμού ή στην πρόσκληση υποβολής προσφορών, ποια από τα αναφερόμενα στην παράγραφο 2 δικαιολογητικά πρέπει να προσκομισθούν.

13 Το άρθρο 53 της οδηγίας 2004/18 ορίζει τα εξής:

«Κριτήρια ανάθεσης των συμβάσεων

1. […] [Τ]α κριτήρια βάσει των οποίων οι αναθέτουσες αρχές αναθέτουν τις δημόσιες συμβάσεις, είναι:

α) όταν η σύμβαση ανατίθεται στην πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά κατά την κρίση της αναθέτουσας αρχής, διάφορα κριτήρια που συνδέονται με το αντικείμενο της συγκεκριμένης δημόσιας σύμβασης: όπως παραδείγματος χάριν, η ποιότητα, η τιμή, η τεχνική αξία, τα αισθητικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά, τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, το κόστος λειτουργίας, η αποδοτικότητα, η εξυπηρέτηση μετά την πώληση και η τεχνική συνδρομή, η ημερομηνία παράδοσης και η προθεσμία παράδοσης ή εκτέλεσης,

[...]».

## II – Τα προ της ασκήσεως της προσφυγής πραγματικά περιστατικά

*Α — Η προκήρυξη του διαγωνισμού*

14 Στις 16 Αυγούστου 2008 δημοσιεύτηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, κατόπιν σχετικού αιτήματος της ολλανδικής επαρχίας Noord-Holland, προκήρυξη δημόσιου διαγωνισμού για την προμήθεια και τη λειτουργία αυτόματων μηχανημάτων καφέ με ημερομηνία ενάρξεως την 1η Ιανουαρίου 2009 (στο εξής: προκήρυξη του διαγωνισμού).

15 Στο τμήμα ΙΙ, σημείο 1.5, της προκηρύξεως αυτής, δινόταν η ακόλουθη περιγραφή της συμβάσεως:

«Η επαρχία Noord-Holland έχει συνάψει σύμβαση για τη λειτουργία αυτόματων μηχανημάτων καφέ. Η σύμβαση αυτή λήγει την 1η Ιανουαρίου 2009. Η επαρχία προτίθεται να συνάψει νέα σύμβαση την 1η Ιανουαρίου 2009 κατόπιν διαδικασίας δημόσιου ευρωπαϊκού διαγωνισμού. Σημαντική παράμετρος είναι η βούληση της επαρχίας Noord-Holland να ενισχύσει τη χρήση βιολογικών προϊόντων διακινούμενων στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών για τα αυτόματα μηχανήματα καφέ.»

16 Το τμήμα ΙΙΙ, σημείο 1, της εν λόγω προκηρύξεως αφορούσε τους όρους του διαγωνισμού. Μετά τη μνεία των σχετικών με τις εγγυήσεις και τις ασφάλειες όρων, των σχετικών με το χρηματοοικονομικό καθεστώς και τις πληρωμές κανόνων καθώς και των απαιτήσεων που ίσχυαν ως προς τη νομική μορφή που θα έπρεπε να λάβει η ενδεχόμενη συνεργασία με υπεργολάβους, το σημείο 1.4 του εν λόγω τμήματος, στη στήλη «Ιδιαίτεροι όροι για την εκτέλεση της συμβάσεως», περιελάμβανε την ένδειξη «όχι».

17 Στο τμήμα IV, σημείο 2.1, της προκηρύξεως του διαγωνισμού οριζόταν ότι η ανάθεση θα γινόταν στην πλέον συμφέρουσα από οικονομικής απόψεως προσφορά. Όπως προκύπτει από το σημείο 3.4 του ίδιου τμήματος, η καταληκτική ημερομηνία για την παραλαβή των προσφορών ήταν η 26η Σεπτεμβρίου 2008, ώρα 12:00.

*Β — Η συγγραφή υποχρεώσεων*

18 Στην προκήρυξη του διαγωνισμού γινόταν παραπομπή στη συγγραφή υποχρεώσεων, η οποία έφερε τον τίτλο «Δημόσιος διαγωνισμός», με ημερομηνία 11 Αυγούστου 2008 (στο εξής: συγγραφή υποχρεώσεων).

19 Υπό την επικεφαλίδα «Πλαίσιο της συμβάσεως», το υποκεφάλαιο 1.3 της συγγραφής υποχρεώσεων επαναλάμβανε, στο πρώτο εδάφιο, το περιεχόμενο του σημείου 1.5 του τμήματος ΙΙ της προκηρύξεως του διαγωνισμού. Το δεύτερο εδάφιο του εν λόγω υποκεφαλαίου κατέληγε ως εξής:

«Η αξιολόγηση των προσφορών θα γίνει βάσει τόσο ποιοτικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων όσο και της τιμής.»

20 Το υποκεφάλαιο 1.4 της συγγραφής υποχρεώσεων περιέγραφε συνοπτικώς το περιεχόμενο της συμβάσεως ως εξής:

«Η επαρχία Noord-Holland θα συνάψει συμφωνία για την παράδοση, την εγκατάσταση και τη συντήρηση ημιαυτόματων (full-operational) μηχανημάτων για τη διανομή ζεστών και κρύων ροφημάτων, βάσει μισθωτικής σχέσεως. Η επαρχία Noord-Holland θα συνάψει επίσης συμφωνία για την προμήθεια συστατικών για τα μηχανήματα [...] σύμφωνα με τις απαιτήσεις και τις επιθυμίες που εκτίθενται στα τεύχη του διαγωνισμού. [...] Η βιωσιμότητα και η λειτουργικότητα συνιστούν βαρύνουσες παραμέτρους.»

21 Κατά το υποκεφάλαιο 1.5 της συγγραφής υποχρεώσεων, η σύμβαση που επρόκειτο να συναφθεί ήταν τριετούς διαρκείας και μπορούσε να παραταθεί για ένα έτος.

22 Σύμφωνα με το υποκεφάλαιο 3.4 της συγγραφής υποχρεώσεων σχετικά με τις προϋποθέσεις συμμετοχής, δεν επιτρεπόταν η υποβολή εναλλακτικών προσφορών. Οι ενδιαφερόμενοι και οι διαγωνιζόμενοι όφειλαν να αναζητήσουν πληροφορίες σχετικά με όλες τις κρίσιμες πτυχές της συμβάσεως, υποβάλλοντας ιδίως στην αναθέτουσα αρχή ερωτήματα στα οποία θα δινόταν απάντηση στο πλαίσιο της ενημερωτικής ανακοινώσεως.

23 Η ανακοίνωση αυτή περιγραφόταν στο υποκεφάλαιο 2.3, τμήμα 5, της συγγραφής υποχρεώσεων ως ένα έγγραφο στο οποίο επρόκειτο να παρατεθούν οι απαντήσεις στα ερωτήματα των ενδιαφερομένων, πέραν των ενδεχόμενων τροποποιήσεων της συγγραφής υποχρεώσεων ή των λοιπών τευχών του διαγωνισμού, το οποίο θα ενσωματωνόταν στη συγγραφή υποχρεώσεων και θα κατίσχυε των λοιπών τμημάτων και των παραρτημάτων αυτής. Επίσης, στα τμήματα 3 και 5 του εν λόγω υποκεφαλαίου, διευκρινιζόταν ότι η ενημερωτική ανακοίνωση επρόκειτο να αναρτηθεί στην ιστοσελίδα στην οποία δημοσιοποιούνταν οι διαγωνισμοί της επαρχίας Noord-Holland, ενώ κάθε ενδιαφερόμενος θα ελάμβανε σχετική ειδοποίηση μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μόλις οι απαντήσεις δημοσιεύονταν στην ως άνω ιστοσελίδα.

24 Το υποκεφάλαιο 4.4 της συγγραφής υποχρεώσεων επιγραφόταν «Απαιτήσεις καταλληλότητας/ελάχιστα επίπεδα». Στο εισαγωγικό μέρος της συγγραφής υποχρεώσεων, οι εν λόγω απαιτήσεις καθορίζονταν ως οι απαιτήσεις στις οποίες έπρεπε να ανταποκρίνεται ο διαγωνιζόμενος προκειμένου η προσφορά του να μπορεί να ληφθεί υπόψη, ήταν δε διατυπωμένες είτε ως λόγοι αποκλεισμού είτε ως ελάχιστες απαιτήσεις.

25 Τα τμήματα 1 έως 5 του ως άνω υποκεφαλαίου 4.4 αφορούσαν, αντιστοίχως, τον κύκλο εργασιών, την κάλυψη των επαγγελματικών κινδύνων, την πείρα του διαγωνιζομένου, τις απαιτήσεις ποιότητας και τον έλεγχο της ικανοποιήσεως των πελατών.

26 Το τμήμα 4 του εν λόγω υποκεφαλαίου 4.4, επιγραφόμενο «Ποιοτικές απαιτήσεις», περιείχε το σημείο 2 το οποίο είχε ως εξής:

«Στο πλαίσιο, αφενός, της σύμφωνης με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτικής αγορών και, αφετέρου, της κοινωνικώς υπεύθυνης δράσεως, η επαρχία Noord-Holland ζητεί από τον προμηθευτή να πληροί τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων. Με ποιον τρόπο ικανοποιείτε τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων[;] Επιπλέον, πρέπει να προσδιοριστεί πώς ακριβώς ο προμηθευτής συμβάλλει στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ. [...]»

27 Υπόμνηση της απαιτήσεως αυτής γινόταν στο τμήμα 6, το τελευταίο τμήμα του προαναφερθέντος υποκεφαλαίου 4.4, το οποίο περιελάμβανε μια συνοπτική παρουσίαση, μεταξύ άλλων, των «προτύπων ποιότητας» και είχε ως εξής:

«11. Σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και [κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων: κριτήριο αποκλεισμού]».

28 Στο τμήμα 1 του υποκεφαλαίου 5.2 της συγγραφής υποχρεώσεων, επιγραφόμενο «Ελάχιστη απαίτηση 1: Περίγραμμα απαιτήσεων», γινόταν παραπομπή σε ένα χωριστό παράρτημα και διευκρινιζόταν ότι οι διαγωνιζόμενοι όφειλαν να συμμορφωθούν με το περίγραμμα απαιτήσεων όπως αυτό καθοριζόταν στο εν λόγω παράρτημα.

29 Το παράρτημα Α της συγγραφής υποχρεώσεων, με τίτλο «Περίγραμμα απαιτήσεων», περιελάμβανε ιδίως τα ακόλουθα σημεία:

«31 Η επαρχία Noord-Holland χρησιμοποιεί κατά την κατανάλωση καφέ και τσαγιού τα σήματα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR και ΕΚΟ. [...] [Χαρακτηρισμός:] απαίτηση[.]

[...]

35 Τα συστατικά θα πρέπει κατά το δυνατόν να ανταποκρίνονται στα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και/ή MAX HAVELAAR. [...] [Μέγιστη βαθμολογία] 15 [μόρια. Χαρακτηρισμός:] επιθυμία[.]»

30 Όπως προκύπτει από τα παραρτήματα και την όλη οικονομία της συγγραφής υποχρεώσεων, το προαναφερθέν σημείο 35 αφορούσε ορισμένα συστατικά για την παρασκευή των ροφημάτων, εκτός του τσαγιού και του καφέ, όπως το γάλα, τη ζάχαρη και το κακάο (στο εξής: συστατικά).

*Γ — Η ενημερωτική ανακοίνωση*

31 Στις 9 Σεπτεμβρίου 2008 η επαρχία Noord-Holland δημοσίευσε τα σημεία 11 και 12 της ενημερωτικής ανακοινώσεως η οποία είχε εξαγγελθεί στο υποκεφάλαιο 2.3 της συγγραφής υποχρεώσεων. Τα σημεία αυτά αφορούσαν ερώτημα σχετικό με τα σημεία 31 και 35 του παραρτήματος Α της συγγραφής υποχρεώσεων, ερώτημα το οποίο είχε ως εξής: «μπορεί να γίνει δεκτό ότι σε σχέση με τα οριζόμενα σήματα πιστοποιήσεως ισχύει η προσθήκη “ή ισοδύναμα”[;]». Η αναθέτουσα αρχή έδωσε την ακόλουθη απάντηση:

«00011 [...] [σημείο] 31 [...]

[...]

Εφόσον στηρίζονται σε παρόμοια ή στα ίδια κριτήρια.

00012 [...] [σημείο] 35 [...]

[...]

Τα συστατικά μπορούν να φέρουν ένα σήμα πιστοποιήσεως που να στηρίζεται στα ίδια κριτήρια.»

32 Όπως προκύπτει από την ανακοίνωση που δημοσιεύτηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* στις 24 Δεκεμβρίου 2008, ανάδοχος αναδείχθηκε η ολλανδική εταιρία Maas International.

*Δ — Τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR*

33 Κατά τις αιτιάσεις της Επιτροπής, οι οποίες δεν αντικρούστηκαν ως προς το σημείο αυτό από το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, τα γνωρίσματα των σημάτων πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR μπορούν να περιγραφούν ως ακολούθως.

1. Το σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ

34 Το ιδιωτικής προελεύσεως σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ χορηγείται για προϊόντα η σύνθεση των οποίων βασίζεται σε ποσοστό 95 % σε συστατικά προερχόμενα από βιολογική καλλιέργεια. Υπεύθυνο για τη διαχείριση του σήματος αυτού είναι ένα ίδρυμα του ολλανδικού αστικού δικαίου του οποίου σκοπός είναι, πρώτον, η ενίσχυση της βιολογικής καλλιέργειας, όπως αυτή ρυθμιζόταν, κατά τον χρόνο επελεύσεως των πραγματικών περιστατικών, από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2092/91 του Συμβουλίου, της

24ης Ιουνίου 1991, περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής (ΕΕ L 198, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 392/2004 του Συμβουλίου, της 24ης Φεβρουαρίου 2004 (ΕΕ L 65, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 2092/91), και, δεύτερον, η πάταξη της απάτης. Το ίδρυμα αυτό ορίστηκε ως η αρμόδια αρχή για τη διεξαγωγή ελέγχων με αντικείμενο την τήρηση των υποχρεώσεων που επιβάλλονται με τον ως άνω κανονισμό.

35 Το σήμα ΕΚΟ είναι σήμα καταχωρισμένο στο Γραφείο Εναρμονίσεως στο πλαίσιο της Εσωτερικής Αγοράς (εμπορικά σήματα, σχέδια και υποδείγματα) (ΓΕΕΑ).

2. Το σήμα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR

36 Το σήμα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR είναι επίσης ιδιωτικής προελεύσεως, υπεύθυνο δε για τη διαχείρισή του είναι ένα ίδρυμα του ολλανδικού αστικού δικαίου, σύμφωνα με τα πρότυπα που έχει ορίσει η διεθνής κεντρική οργάνωση Fairtraide Labelling Organisation (FLO). Χρησιμοποιείται σε πολλές χώρες μεταξύ των οποίων οι Κάτω Χώρες.

37 Το σήμα πιστοποιήσεως αυτό, το οποίο αποσκοπεί στην προώθηση των προϊόντων που διακινούνται στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών, πιστοποιεί ότι τα προϊόντα για τα οποία έχει χορηγηθεί αγοράστηκαν από οργανώσεις μικρών παραγωγών στις αναπτυσσόμενες χώρες έναντι δίκαιου τιμήματος και υπό δίκαιους και αλληλέγγυους όρους. Συναφώς, για τη χορήγηση του εν λόγω σήματος πιστοποιήσεως πρέπει να πληρούνται τέσσερα κριτήρια και, ειδικότερα, το καταβαλλόμενο τίμημα πρέπει να καλύπτει το συνολικό κόστος και επίσης να περιλαμβάνει ορισμένη προσαύξηση επί της ισχύουσας στην αγορά τιμής, η παραγωγή πρέπει να αποτελεί το αντικείμενο προχρηματοδότησης και ο εισαγωγέας πρέπει να διατηρεί μακροχρόνιες εμπορικές σχέσεις με τους παραγωγούς. Ο λογιστικός έλεγχος και η πιστοποίηση πραγματοποιούνται από τη FLO.

38 Το σήμα MAX HAVELAAR είναι επίσης σήμα καταχωρισμένο στο ΓΕΕΑ.

## III – Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

39 Στις 15 Μαΐου 2009 η Επιτροπή απέστειλε έγγραφο οχλήσεως στο Βασίλειο των Κάτω Χωρών. Κατά το έγγραφο αυτό, η συγγραφή υποχρεώσεων την οποία κατήρτισε η επαρχία Noord-Holland στο πλαίσιο της επίμαχης συμβάσεως ήταν αντίθετη προς την οδηγία 2004/18 καθόσον, πρώτον, προέβλεπε την υποχρεωτική χρήση των σημάτων πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR και ΕΚΟ ή σημάτων πιστοποιήσεως στηριζόμενων σε παρόμοια ή πανομοιότυπα κριτήρια σε σχέση με το παραδοτέο τσάι και τον παραδοτέο καφέ, δεύτερον, ανήγαγε τα εν λόγω σήματα πιστοποιήσεως σε κριτήριο αναθέσεως όσον αφορά τα συστατικά και, τρίτον, προέβλεπε την αξιολόγηση των τεχνικών και επαγγελματικών ικανοτήτων των διαγωνιζομένων βάσει κριτηρίων καταλληλότητας που δεν περιλαμβάνονται στην αποκλειστική απαρίθμηση που προβλέπει συναφώς η οδηγία αυτή.

40 Με το από 17 Αυγούστου 2009 έγγραφο, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, αμφισβητώντας σειρά αιτιάσεων της Επιτροπής, παραδέχθηκε ότι η επίμαχη σύμβαση παρουσίαζε προβλήματα έναντι της προαναφερθείσας οδηγίας, τα οποία πάντως δεν είχαν ως αποτέλεσμα να περιέλθουν σε μειονεκτική θέση ορισμένοι εν δυνάμει ενδιαφερόμενοι επιχειρηματίες.

41 Στις 3 Νοεμβρίου 2009 η Επιτροπή απέστειλε στο ως άνω κράτος μέλος αιτιολογημένη γνώμη στην οποία επαναλάμβανε τις ήδη διατυπωθείσες αιτιάσεις και το καλούσε να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για τη συμμόρφωσή του προς την αιτιολογημένη γνώμη εντός δίμηνης προθεσμίας από της παραλαβής της γνώμης αυτής.

42 Με το από 31 Δεκεμβρίου 2009 έγγραφο, το εν λόγω κράτος μέλος αμφισβήτησε το βάσιμο της απόψεως που υποστήριξε η Επιτροπή.

43 Ως εκ τούτου, η Επιτροπή αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή.

44 Με την από 11 Φεβρουαρίου 2011 διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου, έγινε δεκτή η παρέμβαση του Βασιλείου της Δανίας υπέρ του Βασιλείου των Κάτω Χωρών. Με την από 14 Νοεμβρίου 2011 διάταξη, ο πρόεδρος του τρίτου τμήματος έλαβε υπόψη τη δήλωση παραιτήσεως από το δικόγραφο της παρεμβάσεως.

## IV – Επί της προσφυγής

45 Προς στήριξη της προσφυγής της, η Επιτροπή προβάλλει τρεις ισχυρισμούς.

46 Ο πρώτος και ο δεύτερος ισχυρισμός αφορούν τη χρήση των σημάτων πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR, αφενός, στο πλαίσιο των τεχνικών προδιαγραφών της επίμαχης συμβάσεως σε σχέση με τον παραδοτέο καφέ και το παραδοτέο τσάι, και, αφετέρου, στο πλαίσιο των κριτηρίων αναθέσεως σε σχέση με τα παραδοτέα συστατικά. Ο πρώτος ισχυρισμός έχει δυο σκέλη εκ των οποίων το πρώτο στηρίζεται στην παράβαση του άρθρου 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18, όσον αφορά τη χρήση του σήματος πιστοποιήσεως ΕΚΟ, και το δεύτερο στηρίζεται στην παράβαση της παραγράφου 8 του ίδιου άρθρου, όσον αφορά τη χρήση του σήματος πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR. Ο τρίτος ισχυρισμός αφορά την παράβαση του άρθρου 53, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας και στηρίζεται σε δυο αιτιάσεις στο πλαίσιο των οποίων η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η διάταξη αυτή δεν επιτρέπει τη χρήση σημάτων πιστοποιήσεως και ότι τα προαναφερθέντα σήματα πιστοποιήσεως δεν είχαν σχέση με το αντικείμενο της επίμαχης συμβάσεως.

47 Ο δεύτερος ισχυρισμός αφορά την απαίτηση οι διαγωνιζόμενοι να πληρούν τα «κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων». Ο ισχυρισμός αυτός διαιρείται σε τρία σκέλη τα οποία στηρίζονται, πρώτον, στην παράβαση του άρθρου 44, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, και του άρθρου 48 της οδηγίας 2004/18, καθόσον η προαναφερθείσα απαίτηση δεν συγκαταλέγεται μεταξύ όσων επιτρέπονται από τις εν λόγω διατάξεις, δεύτερον, στην παράβαση του άρθρου 44, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας αυτής, καθόσον η εν λόγω απαίτηση δεν είχε σχέση με το αντικείμενο της συμβάσεως, και, τρίτον, στη μη τήρηση της υποχρεώσεως διαφάνειας την οποία επιβάλλει το άρθρο 2 της ίδιας οδηγίας, καθόσον οι όροι «σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών» και «κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» δεν είναι αρκούντως σαφείς.

### *Α — Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

#### 1. Επί της εφαρμογής της οδηγίας 2004/18

48 Επισημαίνεται, αφενός, ότι η επίμαχη σύμβαση, αντικείμενο της οποίας είναι η διάθεση στο κοινό, στο πλαίσιο μισθωτικής σχέσεως, και η συντήρηση αυτόματων μηχανημάτων ροφημάτων καθώς και η προμήθεια των απαραίτητων για τη λειτουργία των μηχανημάτων αυτών προϊόντων, συνιστά δημόσια σύμβαση προμηθειών υπό την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/18.

49 Αφετέρου, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών δεν αμφισβητεί τη διαπίστωση της Επιτροπής όσον αφορά την εκτιμώμενη αξία της συμβάσεως, ήτοι 760 000 ευρώ. Επομένως, δεδομένων των κατώτατων ορίων που προβλέπονται στο άρθρο 7 αυτής, διαπιστώνεται ότι η ως άνω οδηγία αυτή έχει εφαρμογή στην εν λόγω σύμβαση.

#### 2. Επί του περιεχομένου της απαιτήσεως και της επιθυμίας περί των οποίων γίνεται λόγος στο πλαίσιο του πρώτου και του τρίτου ισχυρισμού

50 Οι διάδικοι ερίζουν ως προς το περιεχόμενο της απαιτήσεως και της επιθυμίας περί των οποίων γίνεται λόγος, αντιστοίχως, στο σημείο 31 και στο σημείο 35 του παραρτήματος Α της συγγραφής υποχρεώσεων. Η Επιτροπή, αναφερόμενη στα σημεία αυτά, υποστηρίζει ότι αντικείμενο της προαναφερθείσας

απαιτήσεως και της προαναφερθείσας επιθυμίας είναι τα οικεία προϊόντα να φέρουν τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και/ή MAX HAVELAAR, ή τουλάχιστον σήματα πιστοποιήσεως που να στηρίζονται σε παρόμοια ή πανομοιότυπα κριτήρια, εφόσον ληφθούν υπόψη τα σημεία 11 και 12 της ενημερωτικής ανακοινώσεως. Αντιθέτως, κατά το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, από το τμήμα ΙΙ, σημείο 1.5, της προκηρύξεως του διαγωνισμού και από το υποκεφάλαιο 1.3 της συγγραφής υποχρεώσεων προκύπτει ότι, δεδομένου ότι η αναθέτουσα αρχή ζήτησε ή επιθυμούσε την αγορά προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας που διακινούνται στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών, η μνεία των εν λόγω σημάτων πιστοποιήσεως ή ισοδύναμων σημάτων ήταν απλώς επεξηγηματική των κριτηρίων που έπρεπε να τηρηθούν.

51 Πρέπει, πρώτον, να διαπιστωθεί ότι η συγγραφή υποχρεώσεων δεν πρέπει να ερμηνευθεί σύμφωνα με όσα υποστηρίζει το Βασίλειο των Κάτω Χωρών.

52 Υπενθυμίζεται, συναφώς, ότι το περιεχόμενο της συγγραφής υποχρεώσεων πρέπει να καθορίζεται με βάση τον τρόπο με τον οποίο το αντιλαμβάνονται οι εν δυνάμει διαγωνιζόμενοι, δεδομένου ότι σκοπός των διαδικασιών συνάψεως συμβάσεων τις οποίες προβλέπει η οδηγία 2004/18 είναι, ακριβώς, να παρέχεται στους εγκατεστημένους εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης εν δυνάμει διαγωνιζομένους η δυνατότητα προσβάσεως στους δημόσιους διαγωνισμούς που τους ενδιαφέρουν (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2007, C-220/05, Auroux κ.λπ., Συλλογή 2007, σ. I-385, σκέψη 53). Πάντως, εν προκειμένω, η μόνη ερμηνεία που θα μπορούσαν να δώσουν οι εν δυνάμει διαγωνιζόμενοι στη συγγραφή υποχρεώσεων ήταν ότι σε αυτήν γινόταν λόγος για την κατοχή των σημάτων πιστοποιήσεως που μνημονεύονταν στο πλαίσιο της επίμαχης απαιτήσεως ή της επίμαχης επιθυμίας.

53 Ειδικότερα, η ως άνω απαίτηση και η ως άνω επιθυμία διατυπώθηκαν στο παράρτημα της συγγραφής υποχρεώσεων που επιγραφόταν «περίγραμμα απαιτήσεων», και στο περιεχόμενο του οποίου, όπως αυτό είχε διατυπωθεί, όφειλαν να ανταποκριθούν οι διαγωνιζόμενοι, σύμφωνα με όσα προβλέπονταν στο υποκεφάλαιο 5.2, τμήμα 1, της συγγραφής αυτής. Πάντως, στα σημεία 31 και 35 του εν λόγω περιγράμματος, γινόταν ρητή και ανεπιφύλακτη παραπομπή στα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR, κατ' αποκλεισμό οποιασδήποτε εναλλακτικής προσφοράς, η υποβολή της οποίας απαγορευόταν ούτως ή άλλως δυνάμει του υποκεφαλαίου 3.4 της συγγραφής υποχρεώσεων. Υπ' αυτές τις συνθήκες, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η σχετικώς ασαφούς περιεχομένου αναφορά ότι «[σ]ημαντική παράμετρος είναι η βούληση της επαρχίας Noord-Holland να ενισχύσει τη χρήση βιολογικών προϊόντων διακινούμενων στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών για τα αυτόματα μηχανήματα καφέ» —αναφορά η οποία περιλαμβανόταν στο τμήμα ΙΙ, σημείο 1.5, της προκηρύξεως του διαγωνισμού και στο υποκεφάλαιο 1.3 της συγγραφής υποχρεώσεων και όχι στα λοιπά τεύχη του διαγωνισμού που αφορούσαν τις απαιτήσεις ή τις επιθυμίες της αναθέτουσας αρχής— μπορούσε να καταστήσει σαφές ότι αυτό που ζητούνταν με την επίμαχη απαίτηση και με την επίμαχη επιθυμία ήταν τα οικεία προϊόντα να είναι βιολογικής καλλιέργειας και να διακινούνται στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών.

54 Δεύτερον, οι διευκρινίσεις που δόθηκαν μεταγενεστέρως στα σημεία 11 και 12 της ενημερωτικής ανακοινώσεως, ότι η παραπομπή στα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR στο πλαίσιο της προαναφερθείσας απαιτήσεως και της προαναφερθείσας επιθυμίας κάλυπτε επίσης και τα ισοδύναμα σήματα πιστοποιήσεως, δηλαδή όσα σήματα στηρίζονταν σε πανομοιότυπα ή παρόμοια κριτήρια χορηγήσεως, δεν πρέπει να ληφθούν υπόψη βάσει του άρθρου 39, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/18.

55 Ειδικότερα, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 71 των προτάσεών της, μολονότι οι συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με τη συγγραφή υποχρεώσεων και τα συμπληρωματικά έγγραφα που μνημονεύονται στην προαναφερθείσα διάταξη μπορούν να διευκρινίζουν ορισμένα πληροφοριακά σημεία ή να παρέχουν ορισμένα στοιχεία, εντούτοις, δεν μπορούν να τροποποιήσουν, έστω και διορθωτικά, το περιεχόμενο των βασικών όρων του διαγωνισμού, όπως αυτοί έχουν καθοριστεί στη συγγραφή υποχρεώσεων, μεταξύ των οποίων οι τεχνικές προδιαγραφές και τα κριτήρια αναθέσεως, και στους οποίους έχουν καλόπιστα στηριχθεί οι ενδιαφερόμενοι επιχειρηματίες για να αποφασίσουν εάν θα υποβάλουν προσφορά ή εάν, αντιθέτως, δεν θα λάβουν μέρος στη διαδικασία συνάψεως της οικείας

συμβάσεως. Η διαπίστωση αυτή προκύπτει τόσο από τη χρήση του όρου «συμπληρωματικές πληροφορίες» στο εν λόγω άρθρο 39, παράγραφος 2, όσο και από τη σύντομη προθεσμία των έξι ημερών που παρεμβάλλεται μεταξύ της παροχής των πληροφοριών αυτών και της καταληκτικής ημερομηνίας για την παραλαβή των προσφορών, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή.

56 Συναφώς, τόσο η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως όσο και η υποχρέωση διαφάνειας που απορρέει από την αρχή αυτήν επιβάλλουν τον σαφή καθορισμό του αντικειμένου της συμβάσεως και των κριτηρίων αναθέσεώς της κατά την έναρξη της διαδικασίας (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 2009, C-299/08, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2009, σ. I-11587, σκέψεις 41 και 43).

57 Επομένως, διαπιστώνεται ότι, σύμφωνα με τα τεύχη του διαγωνισμού που καθόριζαν το αντικείμενο και τα κριτήρια αναθέσεως της συμβάσεως, αφενός, ο καφές και το τσάι που θα παραδίδονταν έπρεπε να φέρουν υποχρεωτικώς τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR και, αφετέρου, εκφραζόταν η επιθυμία τα παραδοτέα συστατικά να φέρουν τα ίδια σήματα πιστοποιήσεως.

*Β — Επί του πρώτου ισχυρισμού ο οποίος αφορά την παράβαση του άρθρου 23, παράγραφοι 6 και 8, της οδηγίας 2004/18 όσον αφορά τις τεχνικές προδιαγραφές για τον καφέ και το τσάι που θα παραδίδονταν*

58 Ο πρώτος ισχυρισμός τον οποίο προβάλλει η Επιτροπή αφορά την επιβαλλόμενη στο σημείο 31 του παραρτήματος Α της συγγραφής υποχρεώσεων απαίτηση (κατά την οποία «[η] επαρχία Noord-Holland χρησιμοποιεί κατά την κατανάλωση καφέ και τσαγιού τα σήματα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR και ΕΚΟ»).

1. Επί του πρώτου σκέλους του πρώτου ισχυρισμού το οποίο αφορά την παράβαση του άρθρου 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18, σχετικά με τη χρήση του σήματος πιστοποιήσεως ΕΚΟ στο πλαίσιο των τεχνικών προδιαγραφών για τον καφέ και το τσάι που θα παραδίδονταν

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

59 Με το πρώτο σκέλος του πρώτου ισχυρισμού, η Επιτροπή υποστηρίζει, κατά βάση, ότι η απαίτηση ο παραδοτέος καφές και το παραδοτέο τσάι να φέρουν το σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ ή άλλο ισοδύναμο σήμα πιστοποιήσεως, δηλαδή σήμα που να πιστοποιεί ότι τα προαναφερθέντα προϊόντα είναι βιολογικής καλλιέργειας, συνιστά περιγραφή των απαιτούμενων χαρακτηριστικών των προϊόντων αυτών και, ως εκ τούτου, τεχνική προδιαγραφή διεπόμενη από το άρθρο 23 της οδηγίας 2004/18. Πάντως, η παράγραφος 6 του άρθρου αυτού, η οποία, όσον αφορά τον καθορισμό των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών, επιτρέπει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τη χρήση οικολογικών σημάτων πιστοποιήσεως, όπως το σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ, δεν επιτρέπει την υποχρεωτική χρήση ενός συγκεκριμένου οικολογικού σήματος πιστοποιήσεως.

60 Κατά το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, λόγω της φήμης που έχαιρε μεταξύ των επιχειρηματιών του οικείου τομέα δραστηριότητας, το σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ, το οποίο, κατά τον χρόνο κατά τον οποίο καταρτίστηκαν τα τεύχη του διαγωνισμού, έκανε μνεία του κανονισμού 2092/91, ταυτιζόταν, στην αντίληψη των επιχειρηματιών αυτών, με τα προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας. Σε κάθε περίπτωση, ο ενδιαφερόμενος επιχειρηματίας με τη συνήθη επιμέλεια θα μπορούσε χωρίς δυσκολία να αναζητήσει στο Διαδίκτυο την περιγραφή των κριτηρίων στα οποία στηριζόταν το επίμαχο σήμα πιστοποιήσεως ή θα μπορούσε να ζητήσει διευκρινίσεις επ' αυτού από την αναθέτουσα αρχή. Επομένως, θα ήταν υπερβολή να γίνει δεκτό ότι η χρήση του σήματος πιστοποιήσεως ΕΚΟ συνεπαγόταν τον κίνδυνο να θιγεί η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως με το σκεπτικό ότι όποιος εν δυνάμει διαγωνιζόμενος δεν κατανοούσε την παραπομπή αυτή θα αποτρεπόταν από την εκδήλωση ενδιαφέροντος για την επίδικη σύμβαση ή θα είχε σοβαρή καθυστέρηση στην επίμαχη διαδικασία.

β) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

61 Προκαταρκτικώς, σημειώνεται, αφενός, ότι, κατά το γράμμα του άρθρου 23, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/18, οι τεχνικές προδιαγραφές μπορούν να καθορίζονται με αναφορά σε επιδόσεις ή λειτουργικές απαιτήσεις, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά. Κατά την αιτιολογική σκέψη 29 της οδηγίας αυτής, περιβαλλοντικό χαρακτηριστικό μπορεί να συνιστά μια συγκεκριμένη μέθοδος παραγωγής. Επομένως, όπως δέχονται αμφότεροι οι διάδικοι, το σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ, καθόσον στηρίζεται σε περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά και πληροί τις προϋποθέσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18, συνιστά «οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως» υπό την έννοια της διατάξεως αυτής. Αφετέρου, η επαρχία Noord-Holland, επιβάλλοντας σε σχέση με το εν λόγω σήμα πιστοποιήσεως μια απαίτηση που αφορούσε συγκεκριμένο γνώρισμα του παραδοτέου τσαγιού ή του παραδοτέου καφέ, καθόρισε, συναφώς, μια τεχνική προδιαγραφή. Επομένως, το παρόν σκέλος του πρώτου ισχυρισμού πρέπει να εξεταστεί υπό το φως αυτής της διατάξεως.

62 Υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 2 της οδηγίας 2004/18, με το οποίο κατοχυρώνονται οι αρχές που διέπουν τη σύναψη των δημοσίων συμβάσεων, οι αναθέτουσες αρχές αντιμετωπίζουν τους οικονομικούς φορείς ισότιμα και χωρίς διακρίσεις και ενεργούν με διαφάνεια. Όσον αφορά τις τεχνικές προδιαγραφές, οι αρχές αυτές έχουν καθοριστική σημασία δεδομένου του κινδύνου δημιουργίας δυσμενών διακρίσεων εξαιτίας της επιλογής των τεχνικών προδιαγραφών ή λόγω του τρόπου με τον οποίο οι προδιαγραφές αυτές έχουν διατυπωθεί. Για τον λόγο αυτό, το άρθρο 23, παράγραφοι 2 και 3, στοιχείο β', και η τελευταία περίοδος της αιτιολογικής σκέψεως 29 της οδηγίας 2004/18 υπογραμμίζουν, πρώτον, ότι οι τεχνικές προδιαγραφές πρέπει να καθιστούν δυνατή την ισότιμη πρόσβαση των διαγωνιζομένων στις οικείες διαδικασίες και δεν πρέπει να έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μη δικαιολογούμενων εμποδίων στο άνοιγμα των δημοσίων συμβάσεων στον ανταγωνισμό, δεύτερον, ότι οι προδιαγραφές αυτές πρέπει να είναι αρκούντως σαφείς προκειμένου οι μεν διαγωνιζόμενοι να μπορούν να οριοθετήσουν το αντικείμενο της συμβάσεως, οι δε αναθέτουσες αρχές να μπορούν να προβούν στη σχετική ανάθεση, και, τρίτον, ότι οι προδιαγραφές αυτές πρέπει να μνημονεύονται με σαφήνεια ώστε όλοι οι διαγωνιζόμενοι να γνωρίζουν το περιεχόμενο των κριτηρίων που έχει καθορίσει η αναθέτουσα αρχή. Επομένως, το άρθρο 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18 πρέπει να ερμηνευθεί ιδίως υπό το πρίσμα των ανωτέρω εκτιμήσεων.

63 Όπως προκύπτει από το γράμμα του πρώτου εδαφίου της ως άνω διατάξεως, όσον αφορά τις σχετικές με τα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά απαιτήσεις, η διάταξη αυτή παρέχει στις αναθέτουσες αρχές τη δυνατότητα να κάνουν χρήση των λεπτομερών προδιαγραφών που καθορίζει ορισμένο οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως, όχι όμως και του οικολογικού σήματος πιστοποιήσεως αυτού καθαυτό. Η απαίτηση περί σαφήνειας, η οποία έχει προβλεφθεί με το άρθρο 23, παράγραφος 3, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/18 —μνεία του οποίου κάνει η παράγραφος 6 του εν λόγω άρθρου— και στην οποία αναφέρεται εκτενώς η τελευταία περίοδος της αιτιολογικής σκέψεως 29 της οδηγίας δεν επιτρέπει τη διασταλτική ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως.

64 Ασφαλώς, το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 23, παράγραφος 6, προκειμένου να διευκολυνθεί ο έλεγχος της τηρήσεως της ως άνω απαιτήσεως, επιτρέπει επίσης στις αναθέτουσες αρχές να προβλέπουν ότι όσα προϊόντα φέρουν το οικολογικό σήμα τεκμαίρεται ότι πληρούν τις σχετικές προδιαγραφές. Εντούτοις, το δεύτερο αυτό εδάφιο δεν διευρύνει το περιεχόμενο του πρώτου εδαφίου του εν λόγω άρθρου 23, παράγραφος 6, εφόσον δεν επιτρέπει τη χρήση αυτού καθαυτό του οικολογικού σήματος πιστοποιήσεως παρά μόνο δευτερευόντως, δηλαδή ως απόδειξη ότι πληρούνται οι «τεχνικές προδιαγραφές που ορίζει η συγγραφή υποχρεώσεων».

65 Ειδικότερα, κατά το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18 οι αναθέτουσες αρχές πρέπει να αποδέχονται οποιοδήποτε άλλο κατάλληλο αποδεικτικό μέσο, όπως τον τεχνικό φάκελο του κατασκευαστή ή την έκθεση δοκιμών από αναγνωρισμένο οργανισμό.

66 Επιπροσθέτως, όπως υποστηρίζει το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι η αναθέτουσα αρχή μπορεί βασίμως να αναμένει ότι οι ενδιαφερόμενοι επιχειρηματίες είναι ευλόγως ενημερωμένοι και επιδεικνύουν τη συνήθη επιμέλεια, εντούτοις, η θεμιτή αυτή προσδοκία προϋποθέτει

ότι η αναθέτουσα αρχή έχει διατυπώσει τις απαιτήσεις της με σαφήνεια (βλ., επ' αυτού, απόφαση της 22ας Απριλίου 2010, C-423/07, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή 2010, σ. I-3429, σκέψη 58). Κατά μείζονα λόγο, δεν μπορεί να γίνεται επίκληση της προσδοκίας αυτής προκειμένου να απαλλάσσονται οι αναθέτουσες αρχές από την τήρηση των υποχρεώσεων που τους επιβάλλει η οδηγία 2004/18.

67 Κατά τα λοιπά, χωρίς να συνιστά τυπολατρία, η υποχρέωση της αναθέτουσας αρχής να αναφέρει ρητώς τα λεπτομερή περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά που πρόκειται να επιβάλει, ακόμη και στην περίπτωση που κάνει χρήση των χαρακτηριστικών που καθορίζονται βάσει ορισμένου οικολογικού σήματος πιστοποιήσεως, είναι απολύτως αναγκαία προκειμένου να μπορούν οι εν δυνάμει διαγωνιζόμενοι να βασίζονται σε ένα μόνο επίσημο έγγραφο, προερχόμενο από την ίδια την αναθέτουσα αρχή, και να μην έρχονται αντιμέτωποι με τις αβέβαιες συνέπειες που μπορεί να έχει η ενδεχόμενη αναζήτηση πληροφοριών ή με τις ενδεχόμενες τροποποιήσεις που μπορούν να υποστούν σε διάφορα χρονικά σημεία τα κριτήρια που σχετίζονται με οποιοδήποτε οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως.

68 Επιπλέον, επισημαίνεται ότι στερείται λυσιτέλειας η αντίρρηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών ότι, εφόσον με το σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ παρέχονται πληροφορίες ως προς την οικολογική μέθοδο παραγωγής των προϊόντων που φέρουν το σήμα αυτό, ο προσδιορισμός των απαιτούμενων λεπτομερών χαρακτηριστικών θα προϋπέθετε την απαρίθμηση του συνόλου των απαιτήσεων κατά τον κανονισμό 2092/91, μέθοδος η οποία θα ήταν σαφώς πολυπλοκότερη από την παραπομπή στο σήμα πιστοποιήσεως. Ειδικότερα, η οδηγία 2004/18 δεν αποκλείει καταρχήν το ενδεχόμενο η προκήρυξη του διαγωνισμού ή η συγγραφή υποχρεώσεων να παραπέμπουν σε νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις ως προς ορισμένες τεχνικές προδιαγραφές, εφόσον μια τέτοια παραπομπή είναι αναπόφευκτη στην πράξη, υπό τον όρο πάντως ότι η παραπομπή αυτή συνοδεύεται από το σύνολο των συμπληρωματικών στοιχείων που απαιτεί ενδεχομένως η οδηγία (βλ., κατ' αναλογία, προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Ισπανίας, σκέψεις 64 και 65). Επομένως, δεδομένου ότι για τη διάθεση στο εντός της Ένωσης εμπόριο αγροτικών προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας που παρουσιάζονται ως τέτοια πρέπει υποχρεωτικά να τηρείται η ισχύουσα στον τομέα αυτό νομοθεσία της Ένωσης, η αναθέτουσα αρχή, εφόσον συντρέχει αντίστοιχη περίπτωση, μπορεί, χωρίς να ενεργεί κατά τρόπο αντίθετο προς την έννοια της «τεχνικής προδιαγραφής» κατά το παράρτημα VI, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/18 ή προς το άρθρο 23, παράγραφος 3, αυτής, να ορίζει στη συγγραφή υποχρεώσεων ότι το παραδοτέο προϊόν πρέπει να είναι σύμφωνο προς τα οριζόμενα με τον κανονισμό 2092/91 ή με οποιονδήποτε μεταγενέστερο κανονισμό που αντικαθιστά τον ως άνω κανονισμό.

69 Όσον αφορά τη διευκρίνιση που δόθηκε μεταγενεστέρως στο σημείο 11 της ενημερωτικής ανακοινώσεως, κατά την οποία η μνεία του σήματος πιστοποιήσεως ΕΚΟ καλύπτει επίσης τα ισοδύναμα σήματα πιστοποιήσεως, υπογραμμίζεται, πέραν όσων εκτέθηκαν στις σκέψεις 54 έως 56 της παρούσας αποφάσεως, ότι η διευκρίνιση αυτή σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να καλύψει την παράλειψη καθορισμού των λεπτομερών τεχνικών προδιαγραφών που αντιστοιχούν στο οικείο σήμα πιστοποιήσεως.

70 Από τις ανωτέρω εκτιμήσεις συνάγεται ότι η επαρχία Noord-Holland, καθόσον όρισε στη συγγραφή υποχρεώσεων την απαίτηση ορισμένα παραδοτέα προϊόντα να φέρουν ένα συγκεκριμένο οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως αντί να χρησιμοποιήσει τις λεπτομερείς προδιαγραφές στις οποίες βασίζεται το εν λόγω οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως, καθόρισε μια τεχνική προδιαγραφή που δεν είναι συμβατή με το άρθρο 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18. Επομένως, το πρώτο σκέλος του πρώτου ισχυρισμού κρίνεται βάσιμο.

2. Επί του δεύτερου σκέλους του πρώτου ισχυρισμού, το οποίο αφορά την παράβαση του άρθρου 23, παράγραφος 8, της οδηγίας 2004/18 όσον αφορά τη χρήση του σήματος πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR στο πλαίσιο των σχετικών με τον καφέ και το τσάι που θα παραδίδονταν τεχνικών προδιαγραφών

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

71 Με το δεύτερο σκέλος του πρώτου ισχυρισμού, η Επιτροπή υποστηρίζει, κατά βάση, ότι η απαίτηση ο παραδοτέος καφές και το παραδοτέο τσάι να φέρουν το σήμα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR ή άλλο ισοδύναμο σήμα πιστοποιήσεως, δηλαδή σήμα από το οποίο να προκύπτει ότι τα προϊόντα αυτά

διακινούνται στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών, συνιστά περιγραφή των απαιτούμενων χαρακτηριστικών των προϊόντων αυτών και, επομένως, αποτελεί τεχνική προδιαγραφή διεπόμενη από το άρθρο 23 της οδηγίας 2004/18. Η απαίτηση, όμως, αυτή δεν είναι σύμφωνη με την παράγραφο 8 του άρθρου αυτού, το οποίο καταρχήν επιβάλλει την απαγόρευση οι τεχνικές προδιαγραφές «να κάνουν μνεία συγκεκριμένης […] προέλευσης ή ιδιαίτερων μεθόδων κατασκευής [ή] να κάνουν αναφορά σε σήμα […] καθώς και σε συγκεκριμένη καταγωγή ή παραγωγή, που θα είχε ως αποτέλεσμα να ευνοούνται ή να αποκλείονται ορισμένες επιχειρήσεις ή ορισμένα προϊόντα», λαμβανομένου υπόψη ότι το επίμαχο σήμα πιστοποιήσεως, το οποίο αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο καταχωρισμένο σήμα, εμπίπτει σε καθεμία από τις ως άνω κατηγορίες.

72 Το Βασίλειο των Κάτω Χωρών αμφισβητεί, κατά κύριο λόγο, την αιτίαση ότι τα κριτήρια με βάση τα οποία χορηγείται το σήμα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR μπορούν να χαρακτηριστούν ως απαιτήσεις σε σχέση με τη διαδικασία ή τη μέθοδο παραγωγής και υποστηρίζει ότι αποτελούσαν συμβατικούς όρους κοινωνικού περιεχομένου που ίσχυαν για την κτήση των παραδοτέων στο πλαίσιο της εκτελέσεως της επίδικης συμβάσεως προϊόντων και ενέπιπταν στην έννοια «όροι εκτέλεσης της σύμβασης» κατά το άρθρο 26 της οδηγίας 2004/18. Δευτερευόντως, ακόμη και εάν γίνει δεκτό ότι η σχετική με το ως άνω σήμα πιστοποιήσεως απαίτηση συνιστούσε τεχνική προδιαγραφή, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών αμφισβητεί την αιτίαση ότι το άρθρο 23, παράγραφος 8, της οδηγίας αυτής είχε εφαρμογή.

β) Εκτίμηση του Δικαστηρίου

73 Όπως εκτέθηκε στη σκέψη 37 της παρούσας αποφάσεως, το σήμα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR αφορά τα προϊόντα που διακινούνται στο πλαίσιο ορισμένης κατηγορίας δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών, έχουν αγοραστεί από οργανώσεις αποτελούμενες από μικρούς παραγωγούς σε αναπτυσσόμενες χώρες έναντι τιμήματος και υπό όρους ευνοϊκότερους από αυτούς που διαμορφώνονται στην ελεύθερη αγορά. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, το εν λόγω σήμα πιστοποιήσεως στηρίζεται σε τέσσερα κριτήρια και, ειδικότερα, στην τιμή η οποία πρέπει να καλύπτει το συνολικό κόστος και να περιλαμβάνει ορισμένη προσαύξηση επί της ισχύουσας στην αγορά τιμής, στην προχρηματοδότηση της παραγωγής και στη διατήρηση μακροχρόνιων εμπορικών σχέσεων μεταξύ του εισαγωγέα και των παραγωγών.

74 Επισημαίνεται ότι τα κριτήρια αυτά δεν αντιστοιχούν στον ορισμό της έννοιας της τεχνικής προδιαγραφής ο οποίος περιλαμβάνεται στο παράρτημα VI, σημείο 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/18, δεδομένου ότι ο ορισμός αυτός συναρτάται αποκλειστικά προς τα χαρακτηριστικά των ίδιων των προϊόντων, της παρασκευής τους, της συσκευασίας τους ή της χρήσεώς τους, και όχι προς τους όρους υπό τους οποίους ο προμηθευτής τα απέκτησε από τον παραγωγό.

75 Αντιθέτως, η τήρηση των κριτηρίων αυτών εμπίπτει στο πλαίσιο της έννοιας «όροι εκτέλεσης της σύμβασης» κατά το άρθρο 26 της οδηγίας αυτής.

76 Ειδικότερα, κατά το άρθρο αυτό, οι όροι που επιβάλλονται σε σχέση με την εκτέλεση ορισμένης συμβάσεως μπορούν να αφορούν ιδίως κοινωνικές παραμέτρους. Η απαίτηση το παραδοτέο τσάι και ο παραδοτέος καφές να προέρχονται από μικρούς παραγωγούς σε αναπτυσσόμενες χώρες, με τους οποίους διατηρούνται επωφελείς προς αυτούς εμπορικές σχέσεις, συνιστά μια τέτοια παράμετρο. Επομένως, η νομιμότητα του όρου αυτού πρέπει να ελεγχθεί με βάση το ως άνω άρθρο 26.

77 Εντούτοις, διαπιστώνεται ότι, στο πλαίσιο της προδικασίας όπως εξάλλου και στο εισαγωγικό της δίκης έγγραφο, η Επιτροπή επέκρινε τη σχετική ρήτρα της συγγραφής υποχρεώσεων στηριζόμενη αποκλειστικά στο άρθρο 23, παράγραφος 8, της οδηγίας 2004/18· ωστόσο, μόνον αφού κατέθεσε το υπόμνημα απαντήσεως, δήλωσε ότι η σχετική επιχειρηματολογία της ισχύει mutatis mutandis για οποιονδήποτε όρο εκτελέσεως διέπεται από το άρθρο 26 της οδηγίας.

78 Το αντικείμενο, όμως, της προσφυγής που ασκείται κατ' εφαρμογή του άρθρου 258 ΣΛΕΕ οριοθετείται στο πλαίσιο της προβλεπόμενης με το άρθρο αυτό προδικασίας, η δε προσφυγή πρέπει να στηρίζεται στους ίδιους με την αιτιολογημένη γνώμη λόγους και ισχυρισμούς, επομένως οποιαδήποτε αιτίαση δεν περιελήφθη στην αιτιολογημένη γνώμη δεν μπορεί να προβληθεί παραδεκτώς κατά τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου (βλ. επ' αυτού, ιδίως, απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2006, C-305/03, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου, Συλλογή 2006, σ. I-1213, σκέψη 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

79 Κατά συνέπεια, το δεύτερο σκέλος του πρώτου ισχυρισμού πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτο.

*Γ — Επί του τρίτου ισχυρισμού ο οποίος αφορά την παράβαση του άρθρου 53, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/18 όσον αφορά τα σχετικά με τα παραδοτέα συστατικά κριτήρια αναθέσεως*

80 Ο τρίτος ισχυρισμός συνδέεται με τον πρώτο, καθόσον η Επιτροπή προβάλλει επίσης ότι, στα τεύχη του διαγωνισμού, τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR χρησιμοποιήθηκαν ως κριτήριο αναθέσεως υπό την έννοια του άρθρου 53 της οδηγίας 2004/18.

81 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως κρίθηκε με τις σκέψεις 51 έως 57 της παρούσας αποφάσεως όσον αφορά τα τεύχη του διαγωνισμού στα οποία καθορίζονται τα κριτήρια αναθέσεως της συμβάσεως, η επαρχία Noord-Holland όρισε ένα κριτήριο αναθέσεως κατά το οποίο τα παραδοτέα συστατικά πρέπει να φέρουν τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και/ή MAX HAVELAAR.

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

82 Η Επιτροπή υποστηρίζει, κατά βάση, ότι το ως άνω κριτήριο αναθέσεως είναι αντίθετο προς το άρθρο 53 της οδηγίας 2004/18 υπό δυο επόψεις. Αφενός, δεν συνδέεται με το αντικείμενο της συμβάσεως, στο μέτρο που τα κριτήρια στα οποία στηρίζονται τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR αφορούν όχι αυτά καθαυτά τα παραδοτέα προϊόντα, αλλά τη γενική πρακτική των διαγωνιζομένων, ειδικότερα δε στην περίπτωση του σήματος πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR. Αφετέρου, το εν λόγω κριτήριο αναθέσεως δεν είναι συμβατό με τις απαιτήσεις περί ισότιμης προσβάσεως, περί απαγορεύσεως των διακρίσεων και περί διαφάνειας, με αποτέλεσμα ιδίως να περιέρχονται σε μειονεκτική θέση όσοι εν δυνάμει διαγωνιζόμενοι δεν είναι Ολλανδοί ή δεν διαθέτουν προϊόντα που να φέρουν τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και/ή MAX HAVELAAR.

83 Κατά το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, το επίμαχο κριτήριο αναθέσεως είναι διαφανές, αντικειμενικό και δεν εισάγει δυσμενείς διακρίσεις. Ειδικότερα, τα εν λόγω σήματα πιστοποιήσεως, πρώτον, είναι ευρέως γνωστά στους επιχειρηματίες του οικείου τομέα δραστηριοτήτων, δεύτερον, στηρίζονται σε κριτήρια τα οποία έχουν καθοριστεί από τη νομοθεσία της Ένωσης τη σχετική με τη βιολογική παραγωγή γεωργικών προϊόντων (όσον αφορά το σήμα πιστοποιήσεως ΕΚΟ) ή έχουν καθοριστεί από τον οργανισμό που χορηγεί το σήμα πιστοποιήσεως και μπορούν θεωρητικώς να περιέλθουν στην κατοχή όλων των ενδιαφερόμενων επιχειρηματιών (όσον αφορά το σήμα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR) και, τρίτον, ο εν δυνάμει διαγωνιζόμενος που επιδεικνύει τη συνήθη επιμέλεια μπορεί, σε κάθε περίπτωση, να ενημερωθεί εύκολα για τα ως άνω κριτήρια. Επιπλέον, η οδηγία 2004/18 δεν επιβάλλει ως προς τα κριτήρια αναθέσεως τις ίδιες απαιτήσεις με αυτές που ισχύουν για τις τεχνικές προδιαγραφές, όπως οι απαιτήσεις αυτές έχουν διατυπωθεί στο άρθρο 23 της οδηγίας αυτής, πράγμα το οποίο δεν στερείται λογικής, δεδομένου ότι δεν είναι απαραίτητο όλοι οι διαγωνιζόμενοι να μπορούν να πληρούν ένα συγκεκριμένο κριτήριο αναθέσεως. Τέλος, το επίμαχο κριτήριο αναθέσεως συνδέεται με το αντικείμενο της συμβάσεως, η οποία αφορά ιδίως την προμήθεια προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας που διακινούνται στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών, η δε συμμόρφωση προς το κριτήριο αυτό είναι ενδεικτική του αντίστοιχου ποιοτικού στοιχείου των προσφορών, χάρη στο οποίο κατέστη δυνατή η αξιολόγηση της σχέσεως μεταξύ τιμής και ποιότητας των προσφορών.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

84 Επισημαίνεται καταρχάς ότι, κατά το άρθρο 53, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2004/18, σε περίπτωση που, όπως εν προκειμένω, η αναθέτουσα αρχή αποφασίσει να αναθέσει τη σύμβαση στον διαγωνιζόμενο που υπέβαλε την πλέον συμφέρουσα από οικονομικής απόψεως προσφορά κατά την κρίση της αρχής αυτής, η αναθέτουσα αρχή οφείλει να στηριχθεί σε κριτήρια τα οποία πρέπει να έχει η ίδια καθορίσει τηρώντας τις απαιτήσεις της οδηγίας αυτής, η δε προαναφερθείσα διάταξη, όπως προκύπτει από τη χρήση της φράσεως «παραδείγματος χάριν», περιέχει μη εξαντλητική απαρίθμηση των ενδεχόμενων κριτηρίων.

85 Το άρθρο 53 της οδηγίας 2004/18 επεξηγείται από την αιτιολογική σκέψη 46 της οποίας το τρίτο και το τέταρτο εδάφιο διευκρινίζουν ότι τα κριτήρια αναθέσεως μπορούν, καταρχήν, να είναι όχι μόνον οικονομικής φύσεως αλλά να έχουν και ποιοτική διάσταση. Σε αυτή τη βάση, μεταξύ των παραδειγμάτων που περιλαμβάνονται στην παράγραφο 1, στοιχείο α′, του ως άνω άρθρου, γίνεται λόγος για περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά. Όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 103 των προτάσεών της, το τέταρτο εδάφιο της εν λόγω αιτιολογικής σκέψεως ορίζει επίσης ότι «η αναθέτουσα αρχή μπορεί να χρησιμοποιεί κριτήρια που αποβλέπουν στην ικανοποίηση κοινωνικών απαιτήσεων που ανταποκρίνονται ιδίως στις οριζόμενες στις προδιαγραφές της αγοράς ανάγκες κατηγοριών πληθυσμού, οι οποίες μειονεκτούν ιδιαιτέρως και στις οποίες ανήκουν οι δικαιούχοι/χρήστες των έργων, προμηθειών και υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της σύμβασης». Επομένως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι αναθέτουσες αρχές έχουν επίσης τη δυνατότητα να επιλέγουν κριτήρια αναθέσεως στηριζόμενα σε εκτιμήσεις κοινωνικής φύσεως οι οποίες μπορούν να αφορούν τους χρήστες ή τους αποδέκτες των έργων, των προμηθειών ή των υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως, αλλά και άλλων προσώπων.

86 Κατά δεύτερο λόγο, κατά το άρθρο 53, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2004/18, τα κριτήρια αναθέσεως πρέπει να συνδέονται με το αντικείμενο της συμβάσεως. Συναφώς, στο τρίτο εδάφιο της αιτιολογικής σκέψεως 46 της οδηγίας διευκρινίζεται ότι «[ο] καθορισμός αυτών των κριτηρίων είναι συνάρτηση του αντικειμένου της σύμβασης, στο μέτρο που τα κριτήρια αυτά πρέπει να επιτρέπουν την αξιολόγηση του επιπέδου επίδοσης που παρουσιάζεται από κάθε προσφορά σε σχέση με το αντικείμενο της σύμβασης, όπως αυτό ορίζεται στις τεχνικές προδιαγραφές, καθώς και τη μέτρηση της σχέσης ποιότητας/τιμής κάθε προσφοράς» και ότι η «πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά» είναι «εκείνη που παρουσιάζει την καλύτερη σχέση ποιότητας/τιμής».

87 Κατά τρίτο λόγο, όπως προκύπτει από το πρώτο και το τέταρτο εδάφιο της ως άνω αιτιολογικής σκέψεως, η τήρηση των αρχών της ισότητας, της απαγορεύσεως των διακρίσεων και της διαφάνειας επιβάλλει όπως τα κριτήρια αναθέσεως είναι αντικειμενικά ώστε να διασφαλίζεται η αντικειμενική σύγκριση και αξιολόγηση των προσφορών υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού. Τέτοια περίπτωση δεν συντρέχει όταν τα κριτήρια παρέχουν στην αναθέτουσα αρχή απεριόριστη ελευθερία επιλογής (βλ., όσον αφορά τις αντίστοιχες διατάξεις των προγενέστερων της οδηγίας 2004/18 οδηγιών, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-513/99, Concordia Bus Finland, Συλλογή 2002, σ. I-7213, σκέψη 61 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

88 Τέλος, κατά τέταρτο λόγο, όπως τονίζεται στο δεύτερο εδάφιο της προαναφερθείσας αιτιολογικής σκέψεως, οι ίδιες αρχές επιβάλλουν στην αναθέτουσα αρχή όπως διασφαλίζει σε όλα τα στάδια της διαδικασίας για τη σύναψη ορισμένης δημόσιας συμβάσεως τόσο την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των εν δυνάμει διαγωνιζομένων όσο και την αρχή της διαφάνειας για τα κριτήρια αναθέσεως τα οποία πρέπει να έχουν διατυπωθεί κατά τρόπο που να παρέχει σε όλους τους διαγωνιζομένους που είναι ευλόγως ενημερωμένοι και επιδεικνύουν τη συνήθη επιμέλεια τη δυνατότητα να γνωρίζουν το ακριβές περιεχόμενο των κριτηρίων και, επομένως, να τα ερμηνεύουν με τον ίδιο τρόπο (βλ., ιδίως, όσον αφορά τις αντίστοιχες διατάξεις των προγενέστερων της οδηγίας 2004/18 οδηγιών, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 2003, C-448/01, EVN και Wienstrom, Συλλογή 2003, σ. I-14527, σκέψεις 56 έως 58).

89 Προκειμένου να εκτιμηθεί το βάσιμο της αιτιάσεως περί ελλείψεως επαρκούς συνδέσμου μεταξύ του επίμαχου κριτηρίου αναθέσεως και του αντικειμένου της συμβάσεως, πρέπει, αφενός, να ληφθούν υπόψη τα κριτήρια στα οποία στηρίζονται τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και MAX HAVELAAR. Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 34 και 37 της παρούσας αποφάσεως, τα ως άνω κριτήρια αφορούν προϊόντα τα οποία, αντιστοίχως, είναι βιολογικής καλλιέργειας και διακινούνται στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών. Όσον αφορά τη μέθοδο βιολογικής παραγωγής, όπως αυτή ρυθμίζεται με τη νομοθεσία της Ένωσης, και, ειδικότερα, κατά το κρίσιμο εν προκειμένω χρονικό διάστημα, με τον κανονισμό 2092/91, οι αιτιολογικές σκέψεις 2 και 9 του κανονισμού αυτού ορίζουν ότι η μέθοδος αυτή παραγωγής ευνοεί την προστασία του περιβάλλοντος, ιδίως διότι συνεπάγεται σημαντικούς περιορισμούς στη χρήση των λιπασμάτων ή των εντομοκτόνων. Όσον αφορά τις δίκαιες και αλληλέγγυες εμπορικές συναλλαγές, από την προαναφερθείσα σκέψη 37 προκύπτει ότι τα κριτήρια που επιβάλλονται από το ίδρυμα που χορηγεί το σήμα πιστοποιήσεως MAX HAVELAAR αποσκοπούν στην προώθηση των μικρών παραγωγών στις αναπτυσσόμενες χώρες μέσω της διατηρήσεως εμπορικών σχέσεων στο πλαίσιο των οποίων λαμβάνονται υπόψη οι πραγματικές ανάγκες των παραγωγών αυτών και όχι απλώς οι κανόνες της αγοράς. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία αυτά, το επίμαχο κριτήριο αναθέσεως αφορούσε περιβαλλοντικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά που ενέπιπταν στο πεδίο του άρθρου 53, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2004/18.

90 Αφετέρου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, σύμφωνα με την περιγραφή της συμβάσεως η οποία περιλαμβανόταν στο υποκεφάλαιο 1.4 της συγγραφής υποχρεώσεων, το αντικείμενο της συμβάσεως αυτής ήταν ιδίως η προμήθεια καφέ, τσαγιού και άλλων συστατικών απαραίτητων για την παρασκευή των διατιθέμενων από τα μηχανήματα ροφημάτων. Επιπλέον, όπως προκύπτει από τη διατύπωση του επίμαχου κριτηρίου αναθέσεως, το κριτήριο αυτό αφορούσε αποκλειστικά τα συστατικά που επρόκειτο να παραδοθούν στο πλαίσιο της εν λόγω συμβάσεως, χωρίς να έχει συνέπειες ως προς την γενική πολιτική αγορών των διαγωνιζομένων. Επομένως, τα κριτήρια αυτά αφορούσαν προϊόντα των οποίων η προμήθεια αποτελούσε ένα μόνο τμήμα του αντικειμένου της εν λόγω συμβάσεως.

91 Τέλος, όπως προκύπτει από το σημείο 110 των προτάσεων της γενικής εισαγγελέα, το κριτήριο αναθέσεως δεν πρέπει οπωσδήποτε να αφορά ένα εγγενές χαρακτηριστικό του προϊόντος, δηλαδή ένα στοιχείο που να είναι υλικά ενσωματωμένο στο προϊόν. Σε αυτή τη βάση, το Δικαστήριο, στη σκέψη 34 της προπαρατεθείσας αποφάσεως EVN και Wienstrom, έκρινε ότι η νομοθεσία της Ένωσης στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων δεν απαγορεύει στην αναθέτουσα αρχή να εφαρμόζει, στο πλαίσιο διαδικασίας για τη σύναψη συμβάσεως προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, το κριτήριο ότι η ηλεκτρική ενέργεια πρέπει να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Επομένως, δεν υπάρχει καταρχήν λόγος για να απαγορευθεί η εφαρμογή κριτηρίου αναθέσεως που συνδέεται με τη διακίνηση του προϊόντος στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών.

92 Συνεπώς, πρέπει να διαπιστωθεί ότι το επίμαχο κριτήριο αναθέσεως εμφανίζει τον απαιτούμενο από το άρθρο 53, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2004/18 σύνδεσμο με το αντικείμενο της οικείας συμβάσεως, οπότε η σχετική αιτίαση της Επιτροπής δεν είναι βάσιμη.

93 Όσον αφορά την αιτίαση σχετικά με το γεγονός ότι η επαρχία Noord-Holland ανήγαγε την κατοχή συγκεκριμένων σημάτων πιστοποιήσεως σε κριτήριο αναθέσεως, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με το σημείο 35 του παραρτήματος Α της συγγραφής υποχρεώσεων, η αναθέτουσα αρχή είχε προβλέψει ότι εάν τα παραδοτέα συστατικά έφεραν τα σήματα πιστοποιήσεως ΕΚΟ και/ή MAX HAVELAAR, οι αντίστοιχες προσφορές θα βαθμολογούνταν με επιπλέον μόρια στο πλαίσιο της κατατάξεως των προσφορών των διαγωνιζομένων προς τον σκοπό της αναθέσεως της συμβάσεως. Η πρόβλεψη αυτή πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα των απαιτήσεων περί σαφήνειας και αντικειμενικότητας με την τήρηση των οποίων βαρύνονται, στο πλαίσιο αυτό, οι αναθέτουσες αρχές.

94 Όσον αφορά την ειδική περίπτωση της χρήσεως σημάτων πιστοποιήσεως, ο νομοθέτης της Ένωσης έδωσε ορισμένες διευκρινίσεις σχετικά με τις συνέπειες των ανωτέρω απαιτήσεων στο πλαίσιο των τεχνικών προδιαγραφών. Όπως προκύπτει από τις σκέψεις 62 έως 65 της παρούσας αποφάσεως, ο νομοθέτης, αφού υπογράμμισε, στο άρθρο 23, παράγραφος 3, στοιχείο β′, της οδηγίας 2004/18, ότι οι προδιαγραφές

αυτές πρέπει να είναι αρκούντως σαφείς ώστε να παρέχουν τη δυνατότητα στους μεν διαγωνιζομένους να οριοθετήσουν το αντικείμενο της συμβάσεως, στις δε αναθέτουσες αρχές να προβούν στη σχετική ανάθεση, στην παράγραφο 6 του ίδιου άρθρου, επέτρεψε στις αναθέτουσες αρχές να κάνουν χρήση των κριτηρίων στα οποία στηρίζεται ένα οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως με σκοπό να καθορίσουν ορισμένα χαρακτηριστικά του προϊόντος, χωρίς όμως να τους επιτρέπει να αναγάγουν ορισμένο οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως σε τεχνική προδιαγραφή, δεδομένου ότι το σήμα αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνον ως απόδειξη ότι τα προϊόντα που το φέρουν διαθέτουν τα χαρακτηριστικά που το σήμα αυτό καθορίζει, υπό τη ρητή επιφύλαξη οποιουδήποτε άλλου πρόσφορου αποδεικτικού μέσου.

95 Σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, δεν υφίσταται λόγος βάσει του οποίου να μπορεί να γίνει δεκτό ότι οι αρχές της ισότητας, της απαγορεύσεως των διακρίσεων και της διαφάνειας έχουν διαφορετικές συνέπειες στην περίπτωση των κριτηρίων αναθέσεως, τα οποία επίσης αποτελούν ουσιώδεις όρους της δημόσιας συμβάσεως, δεδομένου ότι αυτά είναι καθοριστικά για την επιλογή της προσφοράς που θα γίνει τελικώς δεκτή μεταξύ όσων ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις τις οποίες έχει καθορίσει η αναθέτουσα αρχή στο πλαίσιο των τεχνικών προδιαγραφών.

96 Όσον αφορά τη διευκρίνιση που δόθηκε μεταγενεστέρως στο σημείο 12 της ενημερωτικής ανακοινώσεως, κατά την οποία η παραπομπή στα σήματα πιστοποιήσεως EKO και MAX HAVELAAR κάλυπτε επίσης τα ισοδύναμα σήματα, υπογραμμίζεται, πέραν όσων εκτέθηκαν στις σκέψεις 54 έως 56 της παρούσας αποφάσεως, ότι η διευκρίνιση αυτή σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να καλύψει την έλλειψη διευκρινίσεων ως προς τα κριτήρια στα οποία στηρίζονται τα ανωτέρω σήματα πιστοποιήσεως.

97 Από το σύνολο των ανωτέρω εκτιμήσεων προκύπτει ότι η επαρχία Noord-Holland, καθόσον όρισε στη συγγραφή υποχρεώσεων ότι εάν τα παραδοτέα προϊόντα φέρουν συγκεκριμένα σήματα πιστοποιήσεως οι αντίστοιχες προσφορές θα βαθμολογηθούν με επιπλέον μόρια στο πλαίσιο της επιλογής της πλέον συμφέρουσας από οικονομικής απόψεως προσφοράς, χωρίς όμως να απαριθμήσει τα κριτήρια στα οποία στηρίζονται τα εν λόγω σήματα πιστοποιήσεως ή να επιτρέψει την απόδειξη με κάθε πρόσφορο μέσο ότι ορισμένο προϊόν πληροί τα ως άνω κριτήρια, καθόρισε ένα κριτήριο αναθέσεως που δεν είναι συμβατό με το άρθρο 53, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2004/18. Επομένως, κατά το μέτρο αυτό, ο τρίτος ισχυρισμός κρίνεται βάσιμος.

*Δ — Επί του δεύτερου ισχυρισμού ο οποίος αφορά την παράβαση του άρθρου 2, του άρθρου 44, παράγραφος 2, και του άρθρου 48 της οδηγίας 2004/18 όσον αφορά την απαίτηση για την τήρηση των κριτηρίων περί της «σύμφωνης με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτικής αγορών» και της «κοινωνικώς υπεύθυνης δράσεως των επιχειρήσεων»*

98 Ο δεύτερος ισχυρισμός, ο οποίος έχει τρία σκέλη, αφορά την απαίτηση που ορίστηκε στο υποκεφάλαιο 4.4, τμήμα 4, σημείο 2, της συγγραφής υποχρεώσεων και επέβαλε στον ανάδοχο να τηρεί, κατά βάση, τα «κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων», ιδίως με τη συμβολή του στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ, ενώ καλούσε τους διαγωνιζομένους να διευκρινίσουν πώς θα ικανοποιήσουν τα εν λόγω κριτήρια.

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

99 Με το πρώτο σκέλος του εξεταζόμενου ισχυρισμού, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η επίμαχη απαίτηση συνιστά ένα ελάχιστο επίπεδο τεχνικής ικανότητας μη συμβατό με το άρθρο 44, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, και το άρθρο 48 της οδηγίας 2004/18, στον βαθμό που η απαίτηση αυτή δεν έχει σχέση με τα κριτήρια που ορίζονται στο δεύτερο από τα προαναφερθέντα άρθρα, το οποίο προβλέπει αποκλειστική απαρίθμηση. Το Βασίλειο των Κάτω Χωρών υποστηρίζει, κατά κύριο λόγο, ότι η απαίτηση συνιστά στην πραγματικότητα όρο εκτελέσεως της συμβάσεως ο οποίος διέπεται από το άρθρο 26 της οδηγίας αυτής. Δευτερευόντως, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών εκτιμά ότι η εν λόγω απαίτηση εντάσσεται στο σύστημα

που καθιερώνει το άρθρο 48, κάνοντας μνεία της παραγράφου 2, στοιχείο γ', του άρθρου αυτού, στην οποία γίνεται λόγος για την περιγραφή του τεχνικού εξοπλισμού, των μέτρων που λαμβάνει ο προμηθευτής ή ο πάροχος υπηρεσιών για την εξασφάλιση της ποιότητας και του εξοπλισμού μελέτης και έρευνας της επιχειρήσεώς του. Στο πλαίσιο της απαιτήσεως αυτής, οι διαγωνιζόμενοι είχαν τη δυνατότητα να αποδείξουν ότι ήσαν σε θέση να εκτελέσουν τη σύμβαση τηρώντας ποιοτικά κριτήρια υψηλού επιπέδου.

100 Το δεύτερο σκέλος του ισχυρισμού αυτού, το οποίο αφορά την παράβαση του άρθρου 44, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2004/18, στηρίζεται στην έλλειψη συνδέσμου —σε κάθε περίπτωση επαρκούς συνδέσμου— μεταξύ της επίμαχης απαιτήσεως και του αντικειμένου της επίδικης συμβάσεως, αιτίαση την οποία αμφισβητεί το καθού κράτος μέλος, καθόσον, κατ' αυτό, η σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και η κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων συνδέονται με τη σύμβαση της οποίας αντικείμενο είναι, μεταξύ άλλων, η προμήθεια καφέ και τσαγιού βιολογικής καλλιέργειας και διακινούμενων στο πλαίσιο δίκαιων και αλληλέγγυων εμπορικών συναλλαγών.

101 Με το τρίτο σκέλος του ως άνω ισχυρισμού, η Επιτροπή προβάλλει την παράβαση του άρθρου 2 της οδηγίας 2004/18, στον βαθμό που το περιεχόμενο των όρων «σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών» και «κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» δεν είναι αρκούντως σαφές. Κατά το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η αιτίαση αυτή δεν ευσταθεί δεδομένου, μεταξύ άλλων, ότι οι εκφράσεις αυτές μπορούν να γίνουν κατανοητές από οποιονδήποτε ευλόγως ενημερωμένο επιχειρηματία και αποτελούν αντικείμενο πλήθους πληροφοριών στο Διαδίκτυο.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Επί του χαρακτηρισμού της σχετικής ρήτρας της συγγραφής υποχρεώσεων

102 Οι διάδικοι ερίζουν ως προς τον χαρακτηρισμό της επίμαχης απαιτήσεως, κατά την οποία οι διαγωνιζόμενοι υποχρεούνται να τηρούν τα «κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων», ιδίως με τη συμβολή τους στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η απαίτηση αυτή αφορούσε τη γενική πρακτική των διαγωνιζομένων και σχετιζόταν με τις τεχνικές και επαγγελματικές τους ικανότητες υπό την έννοια του άρθρου 48 της οδηγίας 2004/18. Αντιθέτως, κατά το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, εφόσον η εν λόγω απαίτηση ίσχυε σε σχέση με την επίδικη σύμβαση, αποτελούσε όρο εκτελέσεως της συμβάσεως υπό την έννοια του άρθρου 26 της οδηγίας αυτής.

103 Η τελευταία αυτή άποψη δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Ειδικότερα, η επίμαχη ρήτρα περιλαμβανόταν στο τέταρτο τμήμα του υποκεφαλαίου 4.4 της συγγραφής υποχρεώσεων, με τίτλο «Απαιτήσεις καταλληλότητας/ελάχιστα επίπεδα», ορολογία που αντιστοιχεί σε αυτήν που χρησιμοποιείται ιδίως στην επικεφαλίδα και στην παράγραφο 2 του άρθρου 44 της οδηγίας 2004/18, παράγραφος που παραπέμπει στα άρθρα 47 και 48 αυτής, τα οποία επιγράφονται, αντιστοίχως, «Οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια» και «Τεχνικές ή/και επαγγελματικές ικανότητες». Εξάλλου, τα τρία πρώτα τμήματα του ίδιου υποκεφαλαίου αφορούσαν τα ελάχιστα επίπεδα ικανοτήτων που απαιτούσε η αναθέτουσα αρχή όσον αφορά τον κύκλο εργασιών, την κάλυψη των επαγγελματικών κινδύνων και την πείρα των διαγωνιζομένων, δηλαδή στοιχεία που μνημονεύονται ρητώς στα άρθρα 47 και 48. Επιπλέον, οι «απαιτήσεις καταλληλότητας» ορίζονταν στο εισαγωγικό μέρος της συγγραφής υποχρεώσεων ως οι απαιτήσεις οι οποίες ήσαν διατυπωμένες είτε υπό τη μορφή λόγων αποκλεισμού είτε υπό τη μορφή ελάχιστων επιπέδων και τις οποίες όφειλε να τηρεί ο διαγωνιζόμενος προκειμένου να ληφθεί υπόψη η προσφορά του, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ως ανεξάρτητες της προσφοράς αυτής καθαυτήν. Τέλος, η επίμαχη απαίτηση διατυπώθηκε εντός του γενικού πλαισίου και όχι ειδικά σε σχέση με την επίδικη σύμβαση.

104 Όπως προκύπτει από τις ανωτέρω εκτιμήσεις, οι εν δυνάμει διαγωνιζόμενοι μπορούσαν να ερμηνεύσουν την εν λόγω απαίτηση μόνον υπό την έννοια ότι αυτή αντιστοιχούσε σε ένα ελάχιστο επίπεδο επαγγελματικής ικανότητας, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 44, παράγραφος 2, και το άρθρο 48 της οδηγίας 2004/18, το οποίο προέβλεψε η αναθέτουσα αρχή. Επομένως, η νομιμότητα της εν λόγω απαιτήσεως πρέπει να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα των διατάξεων αυτών.

β) Επί της προβαλλόμενης παραβάσεως του άρθρου 44, παράγραφος 2, και του άρθρου 48 της οδηγίας 2004/18

105 Το άρθρο 48 της οδηγίας 2004/18, όπως προκύπτει από τις παραγράφους 1 και 6 αυτού, απαριθμεί εξαντλητικά τα στοιχεία βάσει των οποίων η αναθέτουσα αρχή μπορεί να αξιολογεί και να ελέγχει τις τεχνικές και επαγγελματικές ικανότητες των διαγωνιζομένων. Επιπλέον, μολονότι το άρθρο 44, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας παρέχει στην αναθέτουσα αρχή τη δυνατότητα να ορίζει ελάχιστα επίπεδα ικανοτήτων στα οποία πρέπει να ανταποκρίνεται ο διαγωνιζόμενος προκειμένου η προσφορά του να μπορεί να ληφθεί υπόψη για την ανάθεση της συμβάσεως, εντούτοις, κατά το πρώτο εδάφιο της προαναφερθείσας διατάξεως, τα επίπεδα αυτά πρέπει να καθορίζονται με βάση τα στοιχεία που απαριθμούνται στο άρθρο 48, όσον αφορά τις τεχνικές και επαγγελματικές ικανότητες.

106 Πάντως, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η απαίτηση περί τηρήσεως των «κριτηρίων που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» δεν έχει σχέση με κανένα από τα ως άνω στοιχεία.

107 Ειδικότερα, τα στοιχεία που ζητήθηκαν στο πλαίσιο της εν λόγω απαιτήσεως, δηλαδή ο προσδιορισμός του «[τρόπου με τον οποίο ο διαγωνιζόμενος πληροί] τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων[, και] συμβάλλει στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ», δεν μπορούν να εξομοιωθούν προς την «περιγραφή του τεχνικού εξοπλισμού, των μέτρων που λαμβάνει ο προμηθευτής ή ο πάροχος υπηρεσιών για την εξασφάλιση της ποιότητας και του εξοπλισμού μελέτης και έρευνας της επιχείρησής του» κατά το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/18. Ειδικότερα, με τον όρο «ποιότητα», ο οποίος χρησιμοποιείται όχι μόνο σε αυτή τη διάταξη αλλά και στα στοιχεία β′, δ′ και ι′ της ίδιας παραγράφου, πρέπει, στο πλαίσιο του εν λόγω άρθρου 48, να νοείται η από τεχνικής απόψεως ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ή των προμηθειών που έχουν περιεχόμενο ανάλογο προς αυτό των υπηρεσιών ή των προμηθειών που αποτελούν αντικείμενο της οικείας συμβάσεως, η δε αναθέτουσα αρχή έχει τη δυνατότητα να απαιτήσει από τους διαγωνιζομένους να της διευκρινίσουν πώς ακριβώς θα ελέγξουν και θα εγγυηθούν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ή των προμηθειών κατά το προβλεπόμενο από τα εν λόγω στοιχεία μέτρο.

108 Από τις ανωτέρω εκτιμήσεις συνάγεται ότι η επαρχία Noord-Holland, καθόσον, στο πλαίσιο των προβλεπόμενων στη συγγραφή υποχρεώσεων απαιτήσεων καταλληλότητας και των ελάχιστων επιπέδων ικανότητας, όρισε την προϋπόθεση ότι οι διαγωνιζόμενοι πρέπει να τηρούν τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων και να προσδιορίζουν πώς ακριβώς θα τηρούν αυτά τα κριτήρια καθώς και να συμβάλουν στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ, καθόρισε ένα ελάχιστο επίπεδο τεχνικής ικανότητας το οποίο δεν επιτρέπεται από το άρθρο 44, παράγραφος 2, και το άρθρο 48 της οδηγίας 2004/18. Επομένως, το πρώτο σκέλος του δεύτερου ισχυρισμού κρίνεται βάσιμο.

γ) Επί της προβαλλόμενης παραβάσεως του άρθρου 2 της οδηγίας 2004/18

109 Η αρχή της διαφάνειας συνεπάγεται ότι όλοι οι όροι και οι λεπτομέρειες διεξαγωγής του διαγωνισμού πρέπει να είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια, με ακρίβεια και χωρίς αμφισημία στην προκήρυξη του διαγωνισμού ή στη συγγραφή υποχρεώσεων, ώστε, αφενός, να παρέχουν σε όλους τους ευλόγως

ενημερωμένους και επιδεικνύοντες τη συνήθη επιμέλεια διαγωνιζομένους τη δυνατότητα να κατανοούν το ακριβές περιεχόμενο των εν λόγω όρων και λεπτομερειών και να τους ερμηνεύουν με τον ίδιο τρόπο και, αφετέρου, να καθιστούν δυνατό τον εκ μέρους της αναθέτουσας αρχής αποτελεσματικό έλεγχο του αν οι προσφορές των διαγωνιζομένων ανταποκρίνονται στα κριτήρια που διέπουν την εν λόγω σύμβαση (βλ., ιδίως, απόφαση της 29ης Απριλίου 2004, C-496/99 P, Επιτροπή κατά CAS Succhi di Frutta, Συλλογή 2004, σ. I-3801, σκέψη 111).

110 Πάντως, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 146 των προτάσεών της, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι απαιτήσεις περί τηρήσεως των «κριτηρίων που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» καθώς και η υποχρέωση συμβολής στη «σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ» δεν έχουν τον απαιτούμενο βαθμό σαφήνειας, ακρίβειας και ενάργειας ώστε οποιοσδήποτε διαγωνιζόμενος που είναι ευλόγως ενημερωμένος και επιδεικνύει τη συνήθη επιμέλεια να μπορεί να γνωρίζει με βεβαιότητα και πληρότητα ποια είναι τα κριτήρια στα οποία αναφέρονται οι απαιτήσεις αυτές. Η ίδια διαπίστωση ισχύει κατά μείζονα λόγο όσον αφορά την απαίτηση οι διαγωνιζόμενοι να προσδιορίσουν στην προσφορά τους «[μ]ε ποιο τρόπο [θα τηρήσουν]» τα εν λόγω κριτήρια ή «πώς ακριβώς [συμβάλουν]» στην επίτευξη των σκοπών που έχει καθορίσει η αναθέτουσα αρχή σε σχέση με την αγορά και την παραγωγή του καφέ, χωρίς να τους παράσχει διευκρινίσεις ως προς τα στοιχεία που όφειλαν να προσκομίσουν.

111 Επομένως, η επαρχία Noord-Holland, καθόσον, με την επίμαχη συγγραφή υποχρεώσεων, όρισε την προϋπόθεση ότι οι διαγωνιζόμενοι θα πρέπει να τηρούν «τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων», να «[συμβάλουν] στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ» και να προσδιορίσουν στην προσφορά τους «[π]ώς ακριβώς θα τηρ[ήσουν]» τα εν λόγω κριτήρια ή «πώς ακριβώς θα συμβά[λουν]» στην επίτευξη των σκοπών που έχει καθορίσει η αναθέτουσα αρχή σε σχέση με την αγορά και την παραγωγή του καφέ, προέβλεψε μια ρήτρα που δεν είναι σύμφωνη με την υποχρέωση διαφάνειας την οποία επιβάλλει το άρθρο 2 της οδηγίας 2004/18.

112 Επομένως, από το σύνολο των ανωτέρω εκτιμήσεων συνάγεται ότι, επειδή στο πλαίσιο διαγωνισμού για τη σύναψη δημόσιας συμβάσεως με αντικείμενο την προμήθεια και τη λειτουργία αυτόματων μηχανημάτων καφέ, η προκήρυξη του οποίου δημοσιεύτηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* στις 16 Αυγούστου 2008, η επαρχία Noord-Holland:

— όρισε μια τεχνική προδιαγραφή μη συμβατή με το άρθρο 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18, καθόσον απαίτησε ορισμένα από τα παραδοτέα προϊόντα να φέρουν συγκεκριμένο οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως, αντί να κάνει χρήση λεπτομερών προδιαγραφών,

— όρισε κριτήρια αναθέσεως μη συμβατά με το άρθρο 53, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής, καθόσον προέβλεψε ότι εάν τα παραδοτέα προϊόντα φέρουν συγκεκριμένα σήματα πιστοποιήσεως οι αντίστοιχες προσφορές θα βαθμολογηθούν με επιπλέον μόρια στο πλαίσιο της επιλογής της πλέον συμφέρουσας από οικονομικής απόψεως προσφοράς, χωρίς όμως να απαριθμήσει τα κριτήρια στα οποία στηρίζονται τα εν λόγω σήματα πιστοποιήσεως ή να επιτρέψει την απόδειξη με κάθε πρόσφορο μέσο ότι ορισμένο προϊόν πληροί τα κριτήρια αυτά,

— καθόρισε ένα ελάχιστο επίπεδο τεχνικής ικανότητας το οποίο δεν επιτρέπεται από το άρθρο 44, παράγραφος 2, και το άρθρο 48 της εν λόγω οδηγίας, καθόσον, στο πλαίσιο των προβλεπόμενων στη συγγραφή υποχρεώσεων απαιτήσεων καταλληλότητας και των ελάχιστων επιπέδων ικανότητας, όρισε την προϋπόθεση ότι οι διαγωνιζόμενοι πρέπει να τηρούν «τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» και να προσδιορίζουν πώς ακριβώς θα τηρούν αυτά τα κριτήρια καθώς και πώς θα «[συμβάλουν] στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ», και

— προέβλεψε μια ρήτρα που δεν είναι σύμφωνη με την υποχρέωση διαφάνειας την οποία επιβάλλει το άρθρο 2 της ίδιας οδηγίας, καθόσον όρισε την προϋπόθεση ότι οι διαγωνιζόμενοι θα πρέπει να τηρούν «τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» και να προσδιορίζουν πώς ακριβώς θα τηρήσουν αυτά τα κριτήρια, καθώς και πώς θα «[συμβάλουν] στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ»,

το Βασίλειο των Κάτω Χωρών παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις προαναφερθείσες διατάξεις. Από τις ίδιες εκτιμήσεις συνάγεται ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί κατά τα λοιπά.

## V – Επί των δικαστικών εξόδων

113 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι το Βασίλειο των Κάτω Χωρών ηττήθηκε ως προς το μεγαλύτερο μέρος των ισχυρισμών του, πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το σχετικό αίτημα της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφασίζει:

**1) Επειδή στο πλαίσιο διαγωνισμού για τη σύναψη δημόσιας συμβάσεως με αντικείμενο την προμήθεια και τη λειτουργία αυτόματων μηχανημάτων καφέ, η προκήρυξη του οποίου δημοσιεύτηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* στις 16 Αυγούστου 2008, η επαρχία Noord-Holland:**

**— όρισε μια τεχνική προδιαγραφή μη συμβατή με το άρθρο 23, παράγραφος 6, της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1422/2007 της Επιτροπής, της 4ης Δεκεμβρίου 2007, καθόσον απαίτησε ορισμένα από τα παραδοτέα προϊόντα να φέρουν συγκεκριμένο οικολογικό σήμα πιστοποιήσεως, αντί να κάνει χρήση λεπτομερών προδιαγραφών,**

**— όρισε κριτήρια αναθέσεως μη συμβατά με το άρθρο 53, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής, καθόσον προέβλεψε ότι εάν τα παραδοτέα προϊόντα φέρουν συγκεκριμένα σήματα πιστοποιήσεως οι αντίστοιχες προσφορές θα βαθμολογηθούν με επιπλέον μόρια στο πλαίσιο της επιλογής της πλέον συμφέρουσας από οικονομικής απόψεως προσφοράς, χωρίς όμως να απαριθμήσει τα κριτήρια στα οποία στηρίζονται τα εν λόγω σήματα πιστοποιήσεως ή να επιτρέψει την απόδειξη με κάθε πρόσφορο μέσο ότι ορισμένο προϊόν πληροί τα κριτήρια αυτά,**

**— καθόρισε ένα ελάχιστο επίπεδο τεχνικής ικανότητας το οποίο δεν επιτρέπεται από το άρθρο 44, παράγραφος 2, και το άρθρο 48 της ίδιας οδηγίας, καθόσον, στο πλαίσιο των προβλεπόμενων στη συγγραφή υποχρεώσεων απαιτήσεων καταλληλότητας και των ελάχιστων επιπέδων ικανότητας, όρισε την προϋπόθεση ότι οι διαγωνιζόμενοι πρέπει να τηρούν «τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» και να προσδιορίζουν πώς ακριβώς θα τηρούν αυτά τα κριτήρια καθώς και πώς θα «[συμβάλουν] στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ», και**

— **προέβλεψε μια ρήτρα που δεν είναι σύμφωνη με την υποχρέωση διαφάνειας την οποία επιβάλλει το άρθρο 2 της ίδιας οδηγίας, καθόσον όρισε την προϋπόθεση ότι οι διαγωνιζόμενοι θα πρέπει να τηρούν «τα κριτήρια που αφορούν τη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης πολιτική αγορών και την κοινωνικώς υπεύθυνη δράση των επιχειρήσεων» και να προσδιορίζουν πώς ακριβώς θα τηρήσουν αυτά τα κριτήρια, καθώς και πώς θα «[συμβάλουν] στη σύμφωνη με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης διαμόρφωση της αγοράς του καφέ και στην οικολογική, κοινωνικώς υπεύθυνη και οικονομικώς αποδοτική παραγωγή του καφέ»,**

— **το Βασίλειο των Κάτω Χωρών παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τις προαναφερθείσες διατάξεις.**

**2) Απορρίπτει κατά τα λοιπά την προσφυγή.**

**3) Καταδικάζει το Βασίλειο των Κάτω Χωρών στα δικαστικά έξοδα.**

(υπογραφές)